

Cesti rahwa
Rasuline Kalender
1889
 aasta peale.

Tartus.

Trükitud H. Paatmann'i kulu ja kirjadega.
 1888.

Tartus, kaubahoowis nr. 26.

Martin Rökleri wärwi pood.

(Tallinnast.)

Tartus, kaubahoowis № 26,

müüb tingimata kõige odawama hinnaga kõiksugu head

lõnga ja kanga wärwid,

Seebi liwi, willa kraasid ja
 kuulsat Steiermarki terase wifatid.

Maaldri wärwid,

kuiwalt ja aururammuga õliga õerutud.

Wärnitled, lakkid, liimi ja pintslid.

Seina- ja kattusepappi wabriku hinnaga.

Wärwid ja lakkid on kõige rohkem omaist
 auru-wärwi-wabrikust Tallinnast.

92. ru simoogugny, snjaru

Tartus, kaubahoowis nr. 26.

Tartus, kaubahoowis nr. 26.

Tartus, Mitter uul. nr. 6, kõseminef nurga päält.

— Müüjantüüjatele hääd protsendid! —

Pühapäeviti on kauplus finni.

Tartus.

Ennastamised müüjate ja kõstijate rohu, tehti siin, maaleti müüjate, müüjate, j. n. e. waga obawate hindade eest.

G. Jürgenson & Co., suut müüjate ja rohu kontor.

! Kokkuvõidukudele perenaistele !

loobitab alamaal nimetatud kauplus müüjate, siin ja linae riide ning lõnga müüjate obaw ja tegele toob müüjate on; igale paile on tühine õpetustit janne listatub.

müüjate passides,

Ennastamised müüjate ja kõstijate rohu, tehti siin, maaleti müüjate, müüjate, j. n. e. waga obawate hindade eest.

Tartus.

Cesti rahwa

Kasuline Kalender 1889

aasta tarwis pärast meie Issanda Jeesuse Kristuse sündimist.
Sel aastal on 365 päewa.

Märkide seletus.

- Noor: kuu.
 - Täis: kuu.
 - Esimene weerand.
 - Viimne weerand.
- P. = püha. — hom. = hommilul. — e. l. = enne lõunat. — m. ja ' = minut. — p. = pärast ehk päew. — õht. = õhtul. — p. l. = pärast lõunat. — t. = kell. — t. = tund.

Päewa- ja kuu-warjutused.

Aastal 1889 warjutatakse päike 2 korda, nändasammuli ka kuu, millest meile teine kuuwarjutus omad terwed wäljused Tartus näha on.
1) 5. Januaril warjutatakse kuu ja oti, mida aga Tartus osalt näha on; lühikest aega enne kuu loojamist algab warjutamine.
2) 16. Juunil ja 10. Detsembril warjutatakse päike ja oti, aga kumbagi warjutust pole Tartus näha.
3) 30. Juunil warjutatakse kuu ja oti ja see warjutamine algab Tartus kello 1/2 9 ajal õhtu ja lõpeb natukest aega enne kello 12 öösel.

Aasta jagude muutmised.

- 1) Rewade algab 8. Märtsil kellu 12 lõun.
- 2) Suwi algab 9. Juunil kellu 10 hom.
- 3) Sügise algab 10. Septembril kellu 10 p. lõun.
- 4) Talw algab 9. Deetsembril kellu 9 p. lõun.

Raks rististest (**) nädala päewa arwu, numbri ees tähenawad, et see on kiriku, ehk kroonu-püha, mis kirikus pühitsetakse; üks ainus (*) tähenab, et päew on mälestuse p., mis kirikus ei pühitseta, aga mill kohut ja kooli ei veeta.

Nädalad ja nädala päewad.	Nimed.	Kuu ja ilma muutmised.
------------------------------	--------	---------------------------

Rääri p.	Kristuse ümbertõikamisest.	Euu. 2, 21.
**1 Pühap.	Rääri päew.	Lumesadu.
2 Esmasp.	Abel, Set	Udune.
3 Teisip.	Enof	Udune.
4 Keisnäd.	Metusala	Udune.
5 Neljap.	Simeon	☾ 7, 23' e. l.
**6 Reede	3 Kuninga p.	Selge.
7 Laup.	Melchior	Selge.

1. Püh. p. 3. Kuninga p. — 12 aastane Jeesus templis. Euu. 2, 41—52.

8 Pühap.	Errart	Lumesadu.
9 Esmasp.	Kaspar	Lumesadu.
10 Teisip.	Paawli päew.	Lumesadu.
11 Keisnäd.	Higinius	Lumesadu.
12 Neljap.	Rein	☾ 5, 44' p. l.
13 Reede	Hilarius	Lumesadu.
14 Laup.	Robert	Rülmatab.

2. Püh. p. 3. Kuninga p. — Pulmad Kaana linnas. Joann. 2, 1—11.

15 Pühap.	Felix	Udune.
16 Esmasp.	Erdmann	Udune.

17 Teisip.	Lõnise päew.	Rülmatab.
18 Keisnäd.	Erwaim	☾ 10, 56' e. l.
19 Neljap.	Saara	Selge.
20 Reede	Fab. Sebast.	Selge.
21 Laup.	Agnes	Selge.

3. Püh. p. 3. Kuninga p. — Pühalitõbine ja päämehe jutlane. Mat. 8, 1—13.

22 Pühap.	Vinsent	Lumesadu.
23 Esmasp.	Emerentia	Lumesadu.
24 Teisip.	Timoteus	Lumesadu.
25 Keisnäd.	Paawli ümb.	Lumesadu.
26 Neljap.	Hans	☾ 10, 44' p. l.
27 Reede	Krysostomus	Lumesadu.
28 Laup.	Kaarel	Lumesadu.

4. P. p. 3. Kuninga p. — Jeesus õhwardab tuult ja merd. Matt. 8, 23—27.

29 Pühap.	Samuel	Udune.
30 Esmasp.	Ludowika	Selge.
31 Teisip.	Polikarpus	Selge.

1	jaanuaril	tõuseb	päike:	t. 8, 41 m.,	täh. alla:	t. 3, 35 m.
11	—	—	—	8, 27 —	—	3, 28
21	—	—	—	8, 7 —	—	4, 26

Mõtteterakesed. I. Maja-elu kohta. 1. Kui sa enne hästi järele mõtled, siis annab Jumal oma õnnistust. — 2. Kes tahab, mis ta mõib, see ei hakka midagi ilmaaegu peale. — 3. Sügisel on ka karjapoiss targem, kui kewadel kuningas. — 4. Enne muretse omaile saanikene, siis ka juure tellakesed. — 5. See on tark ja hästi osaw, kes omad püksid ise paistab. — 6. Kui mu maja ka kui wälge, siisgi sees ma peremees. — 7. Mõnigi maja näitab, kuidas raha ei ole hoitud, küll aga mõistust. —

Nädalad ja nädala päewad.	Nimed.	Kuu ja ilma muutmised.
1 Keßn.	Brigita	
*2 Neljap.	Küünla p. Maarja p.	Paras ilm.
3 Reede.	Hanna	
4 Laup.	Beronifa	☾ 12, 3' e. l.

9. p. e. Krist. ülest. p. — Eõõtegiad wiinamäel. Mat. 20, 1—16.

5 Pühap.	Agate	Selge.
6 Esmasp.	Doora	
7 Teisip.	Rikard	Udune.
8 Keßnäd.	Salomon	
9 Neljap.	Apollonius	Räntsakas.
10 Reede	Paulina	
11 Laup.	Eüwrosina	☾ 1, 42' e. l.

8. p. e. Krist. ülest. p. — Külwajast. Luuk. 8, 4—15

12 Pühap.	Karolina	Lumesadu.
13 Esmasp.	Beeninga	
14 Teisip.	Walentin	Udune.
15 Keßnäd.	Israel	
16 Neljap.	Juula	Selge ilm.

*17 Reede	Konstantia	} Wõit nädal.	☉ 11, 47' p. l. Külm.
*18 Laup.	Konfordia		

Paastu Pühap. — Kristuse kannatamisest. Luuk. 18, 31—43.

19 Pühap.	Susanna	Pilwine.
20 Esmasp.	Eüfarius	Sula.
21 Teisip.	Wastla päew	
22 Keßnäd.	Tuha päew. Peetrip.	Räntsakas.
23 Neljap.	Jobst	Selge ilm.
24 Reede	Madise p.	
25 Laup.	Wiktor	☉ 7, 46' p. l.

1. Pühap. paastus. — Kristust kiusatakse. Mat. 4, 1—11.

*26 Pühap.	Nestor	Luleline.
	Reisri h. sündimise päew.	
27 Esmasp.	Klaudius	Pilwine.
28 Teisip.	Iustus	

1 weebruaril tõuseb päike: k. 7, 41 m., läh. alla: k. 4, 49 m.

11 — — — — 7, 17 — — — — 5, 13 m.
21 — — — — 6, 48 — — — — 5, 36 m.

8. Ehitada ja parandada on meie kohus, kuid ka õhku ja walgust ära unusta mitte. — 9. Head õhku, wärsket wet, seda pole iialgi liialt. — 10. Mees on laew, naine linn, naine maja õnn. — 11. Palsuga peetakse maja, wähega saadakse läbi. — 12. Wõistus, kannatus ja taeratangud on iga asja tarwis tulusad. — 13. Wida wähem meie soowime, seda enam meil on. — 14. Wida mitte tarwis pole, see on kopsik liiga kallis. — 15. Kes mitte silmi lahti ei tee, see peab kuku lahti tegema. — 16. Parema taks, fford mõttelda, kui üksford rikkuda. — 17. Päewal töö, õhtul mõerad; kibe nädal, rõõmus püha.

Nädalad ja nädala päewad.	Nimed.	Kuu ja ilma muutmised.
------------------------------	--------	---------------------------

**1 Keßnäd.	Palwe päew	1. Kwatember.
**2 Neljap.	Lowisa Keisri h. trooni vär. püha	Udune.
3 Reede	Kunifunda	
4 Laupäew	Adrian	Selge.

2. Pühap. paastus. — Kananea-maa naene.	Mat. 15, 21—28.	
5 Pühap.	Meeta	☉ 1, 44' p. l.
6 Esmasp.	Gotwrid	
7 Teisip.	Perpetua	Külm ilm.
8 Keßnäd.	Isiprian	Kew. h. f. 12 l.
9 Neljap.	Prudentius	
10 Reede	Jenni	Pilwine.
11 Laup.	Konstantin	

3. P. paastus. Kristus ajab Kurja waimu wälja. Luuk. 11, 14—28.		
12 Pühap.	Gregor	☉ 8, 41' e. l.
13 Esmasp.	Ernst	Lumesadu.
14 Teisip.	Matilde	
15 Keßn.	Lugus	Udune.
16 Neljap.	Gabriel	
17 Reede	Ernuta	Selge.

18 Laup.	Patritsius	Pilwine.
4. P. paastus. Kristus sündib 5000 meest. Joann. 6, 1—15		☉ 1, 24' p. l.
19 Pühap.	Joosep	
20 Esmasp.	Rupert	
21 Teisip.	Beenedikt	Lumesadu.
22 Keßnäd.	Rahwael	
23 Neljap.	Leowil	Selged ilmad.
24 Reede	Kasimir	
*25 Laup.	Paastu Maarja p.	

5. P. paastus. — Teesust wistatakse kiwitsega. Joann. 8, 46—59.		
26 Pühap.	Maanuel	Udune.
27 Esmasp.	Gustav	☉ 3, 33' p. l.
28 Teisip.	Gideon	
29 Keßnäd.	Wiliipina	Segane.
30 Neljap.	Udonis	
31 Reede	Toots	Sahe tuul.

1 märtsil tõuseb päike: k. 6, 25 m., läh. aia: k. 5, 56 m.	
11. — — — — 5, 57 — — — — 6, 18 —	
21. — — — — 5, 28 — — — — 6, 41 —	

II. Terwise kohta. 1. Loomus on kõige parem arst. — 2. Kes terve on, see ei tea kui rikas ta on. — 3. Igaüks tahab kuu elada, aga keegi ei taha wanaaks saada. — 4. Kui inimese käsi ta kui halwaste käib, suremine talle ommetegi ei passi. — 5. Terwisest peetakse alles siis lugu, kui haigus lää. — 6. Kui terwis lää, siis ei peeta teda wana kasutagi eest, aga kui ta käest läinud, siis on ta fulda wäärt. — 7. Täieste terve inimene on ta mõistlik, wagune ja rahul iseeneses. — 8. Kallis rohi aitab palju, kui mitte haiget, siis ommetegi aptegi pere-

Nädalad ja nädala päewad.	Nimed.	Kuu ja ilma muutmised.
1 Laup.	Teodora	Lumesadu.

6. p. paastus. — Kristuse sisseõitmisest. Mat. 21, 1—9.

2 Pühap.	Palmi puude p.	Selge.
3 Esmasp.	Ferdinand	
4 Teisip.	Ambrosius	☉ 12, 5' e. l.
5 Keisnäd.	Maksim	
**6 Neljap.	Suur Neljap.	Udune ilm.
**7 Reede	Suur Reede	
*8 Laup.	Liborius	Wihma sadu.

Eihawõtte Püha. — Kristuse ülestõusmisest. Mark. 16, 1—8.

**9 Pühap.	1. Eihawõtte p.	
**10 Esmas.	2. Eihawõtte p.	☉ 3, 42' p. l.
*11 Teisip.	Hermann	
*12 Keisnäd.	Julius	Selge.
*13 Neljap.	Justinus	
*14 Reede	Liburtius	Luuline ilm.
*15 Laupäew	Dhadas	

1. p. p. ülest. p. — Kinnipandud uksest. Joann. 20, 19—31.

16 Pühap.	Karistus	Wihma sadu.
-----------	----------	-------------

17 Esmasp.	Ruudolph	9. kuu näd.	☉ 3, 51' e. l.
18 Teisip.	Walerian		
19 Keisnäd.	Simon		Udune.
20 Neljap.	Sulpitius		
21 Reede	Siim		Selge.
22 Laup.	Rajus		

2. p. p. ülest. p. — Hea karjane. Joann. 10, 11—16.

23 Pühap.	Jüri päew	8. kuu näd.	☉ 8, 29' e. l.
24 Esmasp.	Albert		Soe ilm.
25 Teisip.	Markuse päew		
26 Keisnäd.	Etjefias		☉ 8, 29' e. l.
27 Neljap.	Anastasiu		Wihmased ilmad.
28 Reede	Teresia		
29 Laup.	Raimund		

3. p. p. ülest. p. — üürilise aja pärast. Joann. 16, 16—23.

30 Pühap.	Erastus	7.	Segane.
-----------	---------	----	---------

1. aprillil tõuseb päike: l.	4, 57 m.,	läh. alla: l.	7, 5 m.
11. — — —	4, 29 —	— — —	7, 28 —
21. — — —	4, 5 —	— — —	7, 51 —

meest. — 9. Hea kott on hea arst. — 14. Hea perenaine
wõib tangudest palju roogast teha, ehk: Hea perenaine
leedab ta rattapulkadestgi pudru. — 11. Meie peame oma
ihu eest nõnda hoolt kandma, nagu jalutu farkude eest. —
12. Kui sa magama lähed, siis pista mured hingasse. —
13. Rabutu elu on alaline surm. — 14. Haigel pole kasu
kuldsest woodist. — 15. Arstimine argu olgu rikkum
kui haigus. — 16. Haigust ei saa sõnadega sütitada. —
17. Ära tröösti leinajat, senni kui tal surnud weel filmade
ees. — 18. Kui õnnetus sinule kahju teinud, siis ära mõtle
mitte: nüüd on ta täis.

Nädalad ja nädala päevad.	Nimed.	Kuu ja ilma muutmised.
1 Esmasp.	Wolbri päew	Wilu tuul.
2 Teisip.	Siigismund	☉ 8, 28' e. l.
3 Keisnäd.	† leidmise p.	
4 Neljap.	Lorentina	
5 Reede	Kottard	
**6 Laup.	Diitrik Trooni pär. sünb. p.	Selge.
		Udune ilm.

4. p. p. ülest. p. — Kristuse äraminemiseft. Joann. 16, 5—15.		
7 Pühap.	Zetta	Selge.
8 Esmasp.	Stanislaus	☉ 11, 40' p. l.
*9 Teisip.	Rigula päew	
10 Keisnäd.	Kordian	
11 Neljap.	Pankraasius	
12 Reede	Neero	Soojad
13 Laup.	Serwaatfius	ilmad.

5. p. p. ülest. p. — Sigest palumiseft. Joann. 16, 23—30.		
14 Pühap.	Kristjan	Selge.
**15 Esmas.	Sohwia Reidri Herrat troontumise p.	Pilwine.
16 Teisip.	Deep	☉ 7, 6' p. l.
17 Keisnäd.	Herbert	

**18 Neljap.	Taewa minem.	näbal.	Wihma sadu.
19 Reede	Wilip		
20 Laup.	Florian		Udune.

6. p. p. ülest. p. — Rõemustaja. Joann. 15, 26, 27. 16, 1—4.				
21	Pühap.	Triinu	4. fulmi näb.	Ilusad
22	Esmasp.	Emilia		ilmad.
23	Teisip.	Leontine		
24	Keisnäd.	Esther		
25	Neljap.	Urban i päew		☉ 9, 48' p. l.
26	Reede	Eduard		Udune ilm.
27	Laup.	Eudolw		

Neli püht. — pühast Waimust. Joann. 14, 23—31.			
**28 Pühap.	Neli pühi	5. fulmi	Selge. (2. Kwatember.)
**29 Esmas.	Teine püha		
30 Teisip.	Wigand		
31 Keisnäd.	Wilde		

1. mail tõuseb päike: t. 3, 41 m., läh. alla: t. 8, 13 m.	
11. — — — — 3, 21 — — — — 8, 33 —	
21. — — — — 3, 6 — — — — 8, 50 —	

III. Hea eluviisi kohta. 1. Korraline elu on kõige parem mõttetarkus, pubas südametunnistus kõige parem seadus. — 2. Sõbrad hädas, sõbrad surmas, sõbrad selja taga, need on kolm head sõlda. — 3. Iga uhke on ellik, iga ellik on rumal. — 4. Häbemata inimene tungib iga pool ette. — 5. Liig alandlik meel on pool uhkust. — 6. Pareim üst, kui paharettide seltsis. — 7. Määgi midagi, mis parem on kui waitolemine. — 8. Pikk on kunst, lühike elu. — 9. Hing ei saa ilalgi täis, sest ta on taewa tütar. — 10. Kõik inimesed on nagu tühjad kustrud. Dnn neile,

Nädalad ja nädala päevad.	Nimed.	Kuu ja ilma muutmised.
------------------------------	--------	---------------------------

1 Neljap.	Emilia	nädal. ☉ 3, 44' p. l.
2 Reede	Emma	
3 Laup.	Eisu	

Kolmainu Sumala p. — Jeesus ja Nikodemus. Joann. 3, 1—15.

4 Pühap.	Briderika	2. tähts nädal.
5 Esmasp.	Bonifasius	
6 Teisip.	Artus	
7 Keisnäd.	Eufretia	☉ 9, 21' e. l.
8 Neljap.	Medardus	
9 Reede	Bertram	
10 Laup.	Blawius	Sum. h. t. 10 hom.

1. p. p. 3. a. J. p. — Nikas mees ja Saatsarus. Luuk. 16, 19—31.

11 Pühap.	Barnabas	1. tähts nädal.
12 Esmasp.	Eiina	
13 Teisip.	Tobias	
14 Keisnäd.	Setlow	☉ 10, 40' e. l.
15 Neljap.	Wiidu	
16 Reede	Justina	
17 Laup.	Nikander	

2. p. p. 3. a. J. p. — Suurest õhtu söömaajast. Luuk. 14, 16—24.

18 Pühap.	Homer	Waike kuul.
19 Esmasp.	Kert	
20 Teisip.	Wlorian	
21 Keisnäd.	Rahel	Segane.
22 Neljap.	Eiit	
23 Reede	Basilius	
**24 Laup.	Jaani päew	☉ 7, 45, e. l.

3. p. p. 3. a. J. p. — Arakadunud lambast. Luuk. 15, 1—10.

25 Pühap.	Wiiu	Selge ilm.
26 Esmasp.	Jeremias	Soe ilm.
27 Teisip.	7 magaja päew	
28 Keisnäd.	Josua	
*29 Neljap.	Peetri Paawl. päew	☉ 10, 48' p. l.
30 Reede	Paawli mälet. päew	

1. juunil tõuseb päike: t. 2, 57 m., läh. alla: t. 9, 3 m.
 11. — — — — — 2, 56 — — — — — 9, 7 —
 21. — — — — — 3, 2 — — — — — 9, 4

kes endid õpetuse ja kunstiga täidawad. — 11. Määgi wähe, toimetaja palju. — 12. Sigil (liigilisel) pihus on enam auu kui kuldõrmuffel sõrmes. — 13. Kes on meis-ter? See, kes midagi wälja mõtles. Kes on sell? See, kes midagi oskab. Kes on õpipois? Iga mees. — 14. Kui sa palju oled õppinud, siis ära ole selle peale uhke, sest seks sa oled sündinud. — 15. Sunre waimuga inimene toimetab seaduste järele, mis loodus temale ette kirjutas, wäiksema waimuga inimene seaduste järele, mis seiskond temale ette kirjutas. . . . — 16. Mis sugust meest ei wõi tarwita? Seda kes ei oska käskida, ega sõna kuulda. — 17. Kes midagi ei ole ja ka midagi ei tapa

Nädalad ja nädala päevad.	Nimed.	Kuu ja ilma muutmised.
1 Laup.	Leobald	Pilwine.
4. p. p. 3. a. J. p. — Olge armulised. Luul. 6, 36—42.		
2 Pühap.	Heina, Maarja p.	Wihmased ilmad.
3 Esmasp.	Kornelius	
4 Teisip.	Ulrik	
5 Keisnäd.	Anselm	
6 Neljap.	Hektor	☾ 9, 31' p. l.
7 Reede	Demetrius	
8 Laup.	Kilian	

5. p. p. 3. a. J. p. — Rohkest kala-saagist. Luul. 5, 1—11.		
9 Pühap.	Kirillus	Udune.
10 Esmasp.	7 wennaste päew	Pilwine.
11 Teisip.	Emmeline	
12 Keisnäd.	Hindrik	Soojad ilmad.
13 Neljap.	Mareti päew	
14 Reede	Bonavent	
15 Laup.	Apostl. lahkum.	

6. p. p. 3. a. J. p. — Wariseride õigusest. Mat. 5, 20—26.		
16 Pühap.	Germina	☉ 1, 47' e. l.

17 Esmasp.	Aleksius	Udune.
18 Teisip.	Rosina	
19 Keisnäd.	Haraldus	Luul.
20 Neljap.	Elias	
21 Reede	Daniel	Selge.
**22 Laup.	Maria Mg. p. Reiserin. nime p.	

7. p. p. 3. a. J. p. — 4000 mehe söötmisest. — Mat. 8, 1—9.		
23 Pühap.	Adelheid	☉ 3, 13' p. l.
24 Esmasp.	Kristina	Palawad ilmad.
25 Teisip.	Jakobi päew	
26 Keisnäd.	Anna	Pilwine.
27 Neljap.	Marta	
28 Reede	Pantalon	
29 Laup.	Olewi päew	

8. p. p. 3. a. J. p. — Wale-prohwetitest. Mat. 7, 15—23.		
30 Pühap.	Rosalie	☉ 6, 29' e. l.
31 Esmasp.	Kristwried	Müristab.

1. juulil tõuseb päike: t. 3, 15 m., läh. alla: t. 8, 53 m.	
11. — — — — 3, 33 — — — — 8, 37 —	
21. — — — — 3, 50 — — — — 8, 17 —	

olla, see on faks korda ei-midagi (0). — 18. Speatud pea räägib ka pärast surma. — 19. Naistesugu on seltsliku elu loomulik side. — 20. Kes naljaga jõe kargab, mõib tõemelega sinna sisse ära uppuda.

IV. Diguse kohta. 1. Kui wägiwald tuleb, siis digus läib karladega. — 2. Mis saadab auu? Enese kaitmine. — 3. Digust teha on parem kui digust saada. — 4. Ka kõige suuremas kitskuses ärgu andku inimene midagi omaft

Nädalad ja nädala päevad.	Nimed.	Kuu ja ilma muutmised.
1 Teisip.	Peetri wang. ol.	Selge.
2 Keisnäd.	Hannibal	
3 Neljap.	August	Wihma sadu.
4 Reede	Dominikus	
5 Laup.	Dswald	Tuul.

9. p. p. 3. a. 3. p. — ütlekohtusest majavibajast. Euuf. 16, 1—9.

*6 Pühap.	Krist. äraselet. p.	☉ 12, 48' e. l.
7 Esmasp.	Tõnu	
8 Teisip.	Gottlieb	Segane.
9 Keisnäd.	Romanus	
10 Neljap.	Lauritsa p.	Wihma sadu.
11 Reede	Dlga	
12 Laup.	Klara	Ilus ilm.

10. p. p. 3. a. 3. p. — Jerusalemma ärarikimisest. Euuf. 19, 41—48.

13 Pühap.	Made	
14 Esmasp.	Eusebius	☉ 3, 46' p. l.
*15 Teisip.	Bukk. Maar. p.	
16 Keisnäd.	Isak	Selge.
17 Neljap.	Henning	

18 Reede	Helena	Wihmasadu.
19 Laup.	Seebald	

11. p. p. 3. a. 3. p. — Wariserist ja tõlnerist. Euuf. 18, 9—14.

20 Pühap.	Bernhard	
21 Esmasp.	Rut	☉ 9, 21' p. l.
22 Teisip.	Wilibert	
23 Keisnäd.	Sakarias	Segane.
24 Neljap.	Pärtli päew	
25 Reede	Ludwig	Tuultised
26 Laup.	Natalie	ilmad.

12. p. p. 3. a. 3. p. — Kurdist ja keeletumast. Mark. 7, 31—37.

27 Pühap.	Sephart	Selge.
28 Esmasp.	Auguste	☉ 3, 39' p. l.
*29 Teisip.	Jaani pea mah. p.	
**30 Keisn.	Aleksander Keisri h. n. p.	Soed ilmad.
31 Neljap.	Rebecka	

1. augustil tõuseb päike: 4, 18 m. läh. alla: 7, 58 m.

11.	—	—	—	4, 40	—	—	—	7, 24	—
21.	—	—	—	4, 54	—	—	—	6, 56	—

aauft ära. — 5. Kes oma ligimest awalikult häbistab, on nõnda hea kui mõrtsukasgi. — 6. Kohtumõistjal peab taks ühesugust kõrwa olema. — 7. Diglast inimest võib kül õnnetuks nimetada, aga ta ole mitte. — 8. Elu ei ole mitte kõige ülem hüüd (hea); aga kõige suurem õnnetus on süüd. — 9. Kui sa tahad mõera wigu ära lugeda, haka ise omadega peale; usu mind, sul ei saagi aega mõera wigu ära lugeda. — 10. Sõda on kallis hüüd, kui ta rahu taga nõuab; rahu on häbemata paha, kui ta sõdimist sünnitab.

Nädalad ja nädala päevad.	Nimed.	Kuu ja ilma muutmised.
------------------------------	--------	---------------------------

1 Reede	Ekidius	Udune ilm.
2 Laup.	Elisa	

13. p. p. 3. a. J. p. — Preester ja Saamaria-mees. Luuk. 10, 23—37.

3 Pühap.	Berta	Segane.
4 Esmasp.	Meus	
5 Teisip.	Natanael	☾ 6, 35' e. l.
6 Keisnäd.	Magnus	
7 Neljap.	Regina	Käntsakas.
*8 Reede	Maria sündim. p.	
9 Laup.	Pruno	Selge.

14. p. p. 3. a. J. p. — Kümnest pidalitõbbisest. Luuk. 17, 11—19.

10 Pühap.	Albertine	Süg. h. f. 10 õht.
11 Esmasp.	Gerard	
12 Teisip.	Sirus	Udune.
13 Keisnäd.	Amatus	
*14 Neljap.	Risti ülend. p.	☉ 4, 28' e. l.
15 Reede	Rifodemus	
16 Laup.	Jakobina	Soe ilm.

15. p. p. 3. a. J. p. — Mammonast. Mat. 6, 24—34.

17 Pühap.	Lambertus	Segane.
18 Esmasp.	Lõnts	
19 Teisip.	Lints	☾ 3, 20' e. l. (3. Kwatember.)
20 Keisnäd.	Saana	
21 Neljap.	Matteuse päew	Mihmasadu.
22 Reede	Morits	
23 Laup.	Hosea	

16. p. p. 3. a. J. p. — Raini-linna furnust. Luuk. 7, 11—17.

24 Pühap.	Joann. saamise p.	Udune.
25 Esmasp.	Klewas	
*26 Teisip.	Joann. õpet. p.	☾ 3, 12' e. l.
27 Keisnäd.	Udolv	
28 Neljap.	Wenzeslaus	Tähe tuul.
*29 Reede	Mihkli päew	
30 Laup.	Hieronimus	

1. septembril tõuseb päike: 7. 5, 26 m., läh. alla: 7. 6, 25 m.

11. — — — — 5, 48 — — — — 5, 56 —

21. — — — — 6, 10 — — — — 5, 28 —

V. Segiütelused. 1. Korratus majas, on nagu uis kõrmitsa sees; kord aitab maja pidada. — 2. Matas-tamine teeb taskud tühjaks. — 3. Kes kofu hoiab, kui tal on, see leiab kui tal waja. — 4. Kui peremees magab, siis sulane tukub. — 5. Kõrkuhoidmisel on Jumala õnnistus küljes. — 6. Nuusta naist, tema ongi, kes Jumala õnnistust sinu majasse toob. — 7. Kõwata oma waimu, wara, ei mitte sellepärast, et hiilgada, waid sellepärast, et tulu tuua. — 8. Kannatus, mõistus ja aeg teeb wõima-

Nädalad ja nädala päevad.	Nimed.	Kuu ja ilma muutmisel.
------------------------------	--------	---------------------------

17. p. p. 3. a. J. P. — Wee=tõbiseft. Luuk. 14, 1—11.

**1 Pühap.	Maarja E. ja eesp. Eõituse Püha.	Udune.
2 Esmasp.	Volrat	
3 Teisip.	Simson	Viimasjadu.
4 Keßnäd.	Prants	
5 Neljap.	Amalie	☾ 2, 24' e. l.
6 Reede	Siirak	
7 Laup.	Maali	Selge.

18. p. p. 3. a. J. P. — Suuremast käsust. Mat. 22, 34—46.

8 Pühap.	Samuel	Taewas
9 Esmasp.	Jaak	pilwetab.
10 Teisip.	Urvid, Mai	
11 Keßnäd.	Burghard	
12 Neljap.	Balwriid	☉ 4, 12' p. l.
13 Reede	Angelus	
14 Laup.	Kai	Sahe ilm.

19. p. p. 3. a. J. P. — Alwatud intimesest. Mat. 9, 1—8.

15 Pühap.	Hedwig	
16 Esmasp.	Gallus	Seletab.

17 Teisip.	Wlorentin	Külmad ilmad.
18 Keßnäd.	Luukase p ä ä w	☉ 10, 17' e. l.
19 Neljap.	Luutsius	
20 Reede	Weelitsian	Udune.
21 Laup.	Ursal	

20. p. p. 3. a. J. P. — Pulma riidest. Mat. 22, 1—14.

**22 Pühap.	Lutheruse õige usu üle s wõtm. püha. Kaasani p. Maarja p.	Selge.
23 Esmasp.	Sewerin	Lumesjadu.
24 Teisip.	Hortensia	
25 Keßnäd.	Krispin	
26 Neljap.	Amandus	☉ 5, 52' p. l.
27 Reede	Kapitolin	
28 Laup.	Simon Juudas	Tuul.

21. p. p. 3. a. J. P. — Kuningamehe pojast. Joann. 4, 47—54.

29 Pühap.	Sels	Selge.
30 Esmasp.	Abfalon	
31 Teisip.	Wolhwang	

1. oktoobril tõuseb päike:	E. 6, 32 m.	läh. alla: E. 5, 0 m.
11. — — —	6, 55 — — —	— 4, 33 —
21. — — —	7, 19 — — —	— 4, 8 —

lisuks wõimatumat asja. — 9. Kolm asja teewad meistrit meistriks: teadmine, wõimine ja tahtmine. — 10. Seal tahtmisel on ferged jalad. — 11. See, kes omas elus midagi ei unusta ja omad kohused auusaste täidab, on enam kui see, kes kõrgeid asju taga ajab. — 12. Inimene teeb, mis ta wõib, Jumal, mis ta tahab. — 13. Inimesed

Nädalad ja nädala päevad.	Nimed.	Kuu ja ilma muutmised.
1 Keßnäd.	Pühade päew	Udune. ☾ 10, 22' p. l. Lumesadu.
2 Neljap.	Hingede päew	
3 Reede	Tileman	
4 Laup.	Otto	

22. p. p. 3. a. J. P. — Kavalast sulaseft. Mat. 18, 23—35.		
5 Pühap.	Lotta	Selge.
6 Esmasp.	Leonhard	
7 Teisip.	Enno	
8 Keßnäd.	Aleksandra	
9 Neljap.	Leodor	Segased ilmad.
10 Reede	Martin Luther	
11 Laup.	Martin piiskop	

23. p. p. 3. a. J. P. — Kohtu rahast. Mat. 22, 15—22.		
12 Pühap.	Toonas	Udune. Räntsakas.
13 Esmasp.	Eugen	
**14 Teisip.	Wridrik, Ap. Keiserinna sünd. p.	
15 Keßnäd.	Leopold	
16 Neljap.	Ottomar	☾ 7, 15' p. l.
17 Reede	Hugo	

18 Laup.	Eära	Udune.
24. p. p. 3. a. J. P. — Jalri tütreft. Mat. 9, 18—26.		
19 Pühap.	Elisabet	Selgib.
20 Esmasp.	Amos	Udune ilm.
*21 Teisip.	Maria ohw. päew	
22 Keßnäd.	Kristina	
23 Neljap.	Eleonora	
24 Reede	Joofias	
25 Laup.	Katrina päew	☾ 11, 39' e. l.

25. p. p. 3. a. J. P. — Jerusalemma ärarilmiseft. Mat. 24, 15—19.		
**26 Pühap.	Surante püha	Selge.
27 Esmasp.	Paabu	
28 Teisip.	Günther	Luistab.
29 Keßnäd.	Ewart	
30 Neljap.	Andrese päew	

1. novembril tõuseb päike: E. 7, 46 m., läh. alla: E. 3, 43 m.		
11. — — — —	8, 8 — — —	3, 24 —
21. — — — —	8, 28 — — —	3, 11 —

teewad kalendri, Jumal ilma. — 14. Kes on tugew? See, kes oma tujudest jagu saab. — 15. Kus wõlga on ja tüli, sealt ei ole ka wiletus mitte kangel. — 16. Hea on õnnelik olla, weel parem, õnnelikus teha. — 17. Tugewus kasvab kannatuse ajas kõige paremine. — 18. Palju on meie õnne sõpru, aga wähe meie enese sõpru. — 19. Iludus ilma headuseta, on nagu wiinapuu ilma õieta. — 20. Ringi muu eest ära hoida ennast õõd ja päewa nii wäga, kui sinu enese eest. — 21. Uhtus kasvab iseenelele cugu. — 22. Parema komista jalgadega, kui keelega. — 23. Wõta

Nädalad ja nädala päevad.	Nimed.	Kuu ja ilma muutmised.
------------------------------	--------	---------------------------

1 Reede	Arnold	Udune.
2 Laup.	Kärsna	

1. Kristuse tulem. p. — Kristuse sisseõitmisest. Mat. 21, 1—9.

3 Pühap.	Kola	☾ 4, 45' p. l.
4 Esmasp.	Barba	
5 Teisip.	Sabina	Udune.
**6 Keisnäd.	Rigula p. Troonipärija nimedäev.	
7 Neljap.	Antonia	Lumesadu.
8 Reede	Maria saam. p.	
9 Laup.	Juhum	Talw h. f. 9 p. l.

2. Kr. tulem. p. — Wiimse päawa tähtedest. Luuk. 21, 25—36.

10 Pühap.	Judit	● 2, 39' p. l.
11 Esmasp.	Woldemar	
12 Teisip.	Liili	Tuuline.
13 Keisnäd.	Lutia	
14 Neljap.	Rikastus	Udune.
15 Reede	Johanna	
16 Laup.	Albina	

3. Kristusetulem. p. — Joannes wangi-tornis. Mat. 11, 2—10.		
17 Pühap.	Hinno	● 7, 3' e. l.
18 Esmasp.	Kristohw	Lumesadu.
19 Teisip.	Lot	
20 Keisnäd.	Abraham	(4. Kwatemb.)
21 Neljap.	Tooma päew	Udune.
22 Reede	Beata	
23 Laup.	Tohwer	

4. Kristuse tulem. p. — Joannese tunnistus. Joann. 1, 19—28.		
24 Pühap.	Adam, Gewa	☾ 7, 24' e. l.
**25 Esmasp.	1. Jõulu p.	
**26 Teisip.	2. Jõulu p.	Selge ilm.
*27 Keisnäd.	Swang. Joann.	Tähe kuul.
28 Neljap.	Süüta laste päew	
29 Reede	Noa	Segane.
30 Laup.	Daawid	

Pühap. p. Jõulu p. — Simeon ja Hanna. Luuk. 2, 33—40.

31 Pühap. | Silwester

1. deetsembril tõuseb päike:	h. 8, 44 m., läh. alla: h. 3, 5 m.
11. — — —	8, 51 — — — 3, 7 —
21. — — —	8, 51 — — — 3, 17 —

palju sisse, anna wähe wälja, siis sul raba ikka majas. — 24. Jumal annab lindudele küll nende toitu, aga ise peawad nad selle järele lendama. — 25. Rabidal on kuldots. — 26. Alusta musta sõnniku-wankrit, tema toidab toredat tõlda. — 27. Ants wäetas põldusid sandiste, oli peremees, nüüd ta on sulane. — 28. Sõnnik on põlluharimise hing, nad peawad koos olema nagu mees ja naine. — 29. Kui talupoeg sõnniku ära müüb, siis müüb ta leiwa lina pealt. — 30. Pareim faks päewa warem, kui üks hiljem.

Sündinud asjade aja-artw.

Maailma loomisest arvatakse	5838	aast.
Kristuse sündimisest	1889	—
Tartu ehitamisest	859	—
Tallinna ehitamisest	670	—
Raamatu-trükitmise ülesõõtmisest	449	—
Lutheruse õige usu ülesõõtmisest	372	—
Peterburi linna ehitamisest	186	—
Wene riigi walitsuse alustusest meie maal	179	—
Suure looti alustusest Tartus	87	—
Rõuge-panemise hakatusest	86	—
Prantsuse Wene maale tulemisest ja Moskwa linna põtemisest	77	—
Meie S. S. Aleksandri III. walitsuse hakatusest	9	—

Troonipääd,

mis kiriku seaduse järel maa kirikutes tulewad pühitsebada.

- 1) Kõnnu kuu 26. päeval. Keisri Majesteedi ja kõige Wene-riigi Walitseja Aleksandri Aleksandrowitsshi sündimise päew.
- 2) Paastu kuu 2. päeval. Keisri Majest. ja kõige Wene-riigi Walits. Aleksander Aleksandrowitsshi trooni pär. p.
- 3) Lehekuu 6. päeval. Suurwürsti ja Troonipärija Nikolai Aleksandrowitsshi sündimise päew.
- 4) Lehekuu 15. päeval. Meie Keisri Aleksander Aleksandrowitsshi troonimise päew.
- 5) Heina-k. 22. p. Keiserinna Maria Feodorowna nimep.
- 6) Lõikuse-kuu 30. päeval. Meie kõrge Keisri Aleksandri Aleksandrowitsshi nime päew.
- 7) Talwe-kuu 14. päeval. Keiserinna Maria Feodorowna sündimise päew.
- 8) Jõulu-kuu 6. päeval. Suurwürsti ja Troonipärija Nikolai Aleksandrowitsshi nime päew.

Meie suure Wene-Keisri suguwõsa.

Aleksander III. Aleksandrowitsch, kõige Wene riigi Isewalitseja, Keiser, ja Põhla Kuningas j. n. e. j. n. e., on sündinud 26. Weebruari 1845.

Maria Feodorowna, Keiserinna, Daani kuninga tütar, sünd. 14. Novembril 1847. — Nende lapsed:

1. Nikolai Aleksandrowitsch, Suurwürl ja Wene riigi auujärje pärija, sünd. 6. Mail 1868.

2. Gregor Aleksandrowitsch, Suurw., sünd. 27. Apr. 1871.
3. Aseija Aleksandrowna, Suurw., s. 25. Märtsil 1875.
4. Michail Aleksandrowitsch, Suurw., sünd. 22. Nov. 1878.
5. Olga Aleksandrowna, Suurw., s. 1. Juunil 1882.

Keisri Herra wennad ja õde, kes õndsas suure

Keisri Aleksandri II. lapsed:

1. Wladimir Aleksandr., Suurwürl, s. 10. Aprillil 1847
- Tema abikaasa, hertsogina Maria, Suurhertsogi Mel-

lenburg-Schwerini tütar; nende lapsed:

- 1) Kirill Wladimirowitsch, Suurw., s. 30. Sept. 1876.
- 2) Boris Wladimirowitsch, s. 12. Nov. 1877.
- 3) Andreas Wladimirowitsch, s. 2. Mail 1879.
- 4) Helena Wladimirowna, s. 18. Jan. 1882.

2. Aleksei Aleksandr., Suurwürl, s. 2. Januaril 1850.
3. Maria Aleksandrowna, Suurwürlstina, sünd. 5. Okt. 1855. Poulatatud 11. Jan. 1874 Inglismaa prints Alfred, hertsog von Edinburgiga.

4. Sergei Aleksandrowitsch, Suurwürl, s. 29. Apr. 1857.
- Tema abikaasa: Elisabet Feodorowna, Suurw., Hessen-Darmstadt Suurhertsogi tütar.

5. Pawel Aleksandrowitsch, Suurw. s. 21. Sept. 1860
- Õnne kadund suure Keisri Nikolai I. lapsed:

- a) Konstantin Nikolajewitsch, Suurwürl, sündinud 9. Septembril 1827. Tema abikaasa: Aleksandra Jospowna, Suurwürlstina, Saksen-Altenburgi Hertsogi tütar, sündinud 26. Juunil 1830. Nende lapsed:

- 1) Nikolai Konstantinowitsch, Suurwürl, sünd. 2. Febr. 1850.
- 2) Olga Konstantinowna, Suurwürlstina, sünd. 22. Aug. 1851. Poulatatud 15. Oktob. 1867 Kreka-kuningaga.
- 3) Wera Konstantinowna, Suurwürlstina, sünd. 4. Febr. 1854.
- 4) Konstantin Konstantinowitsch, Suurwürl, sünd. sel 10. Aug. 1858.

Tema abikaasa: Elisabet Mawrikiwna, Suurw., Saksen-Altenburgi Hertsogi tütar. Nende laps:

- Gabriel Konstantinowitsch, sünd. 3. Juulil 1887.
- 5) Dmitri Konstantinowitsch, Suurwürl, sünd. 1. Juunil 1860.

- b) Nikolai Nikolajewitsch, Suurwürl, s. 27. Juul. 1851

Tema abikaasa: Aleksandra Petrowna, Suurwürs-
tina, Holstein-Oldenburgi printsi tütar, sünd. 21. Mail 1838.

Nende lapsed: 1) Nikolai Nikolajewitsch, Suur-
würst, sünd. 6. Novembril 1856. 2) Peter Nikola-
jewitsch, Suurwürst, sündinud 10. Janvaril 1864.

c) Michail Nikolajewitsch, Suurwürst, sünd. 13. Oktob.
1832. **Tema abikaasa:** Olga Feodorowna, Suur-
würs-tina, Öndsa Badeni Suurbertfogi tütar, sünd. 8.
Septembril 1839. — **Nende lapsed:**

1) Nikolai Michailowitsch, Suurwürst, sündinud
14. Aprillil 1859. 2) Anastasia Mihailowna,
Suurwürs-tina, sündinud 16. Juulil 1860. 3) Mihail
Michailowitsch, Suurwürst, on sünd. 4. Oktobr. 1861.
4) Georg Michailowitsch, Suurw., s. 11. Aug. 1865.
5) Aleksander Michailowitsch, s. 1. Aprillil 1866.
6) Sergei Michailowitsch, Suurw., s. 25. Sept. 1869.
7) Aleksei Michailowitsch s. 16. Detsbr. 1875.

d) Olga Nikolajewna, Suurwürs-tina, sündinud 30.
Augustil 1822. Taulatatud Würtembergi-kuninga Karl
Friedrich Aleksandriga, sünd. 22. Febr. 1823.

e) Surnud Suurwürs-tina Maria Nikolajewna ja Hert-
sog Maksimilian Leuchtenbergi lapsed:

1) Maria Maksimilianowna Romanoweska, keiserlik
printsess, sünd. 4. Oktob. 1841. Taulatatud 1863 Badeni
printsi Wilhelmiga, sünd. 1829. 2) Nikolai Maksi-
milianowitsch Romanowski, keiserl. prints, sünd. 23.
Juulil 1843. 3) Maria Maksimilian. Romanoweska,
keis. printsess, sünd. 20. Märzil 1845. 4) Eugen Maksi-
mil. Romanow. keis. prints, s. 27. Jan. 1847. 5) Georg
Maksimil. Romanowski, keis. prints, s. 17. Febr. 1852.

Öndsa Suurwürs-ti Michael Pawlowitschi tütar Kata-
rina Michailowna, Suurwürs-tina, sünd. 16. Aug.
1827; Meklenburg-Strelitsi hertsogi Georgi leff.

Taada-pidamise päewad Iiwi- ja Gestimaal.

Nääri-kuul: 7. Riias, 3 p. Tartus, suur saksa laat
3 näd. Wörul, lina laat, 3 p. Orgital, 2 p. — 8. ja 9.
Walgas, lina laat, 2 p. — 10. Haapsalus, 2 p. — 17.

Koluweres, 2 p. — 21. Wolmeris, elaja ja hooste laat,
2 p. — 25. Pernus, lina ja hooste laat, 3 p. Willandis,
3 p. Wolmeris, 6 p. 26. Reblastes, lina laat, 2 p. —
27. Katiweres, 2 p. — Raplas, 3. Reedel pärost Nääri p.

Küünla-kuul: 2. Baltistis, 2 p. Walgas ja Willandis
saksa laat, 8 p. Wörul, 1 p. — 4. Tartus, lina laat, 2 p.
6. Paides, 2 p. Narwas, 4 p. — 8. Walgas, lina laat,
2 p. — Audru mõisas, reede enne Wastla p. Pihulas,
esmaspäew enne Wastla p. — 12. Kuresaares, saksa
laat, 10 p. — 15. Willandis, lina laat, 3 p. Wönnus,
lina laat 2 p. Riias, hooste ja kauba laat, 8 p. —
18. Jõhvis, 2 p. — 22. Wörul, saksa laat, 8 p. —
25. Wolmeris, lina laat, 5 p. — 20. ja 21. Riivilo kõrtsi
juures, 2 p. — 27. Lemsalis, lina laat, 2 p.

Paastu-kuul: 10. Wast-Narwas, 3 p. — 10., 11. ja 12.
Peeterburgi kuberm. Dubuwa kreisis Stragowa luteruse
usu kiriku juures. — 15. Paides. — 15. ja 16.
Kokkora mõisas Kallastekülas (Krasnagor) 2 p. —
Keila kiriku juures, esmaspäew pärast 3. pühap. paastus.

Jüri-kuul: Willandis, 8. pääwal pärast Suurt neljap.
— 10. Wöru linnas lojuste ja kauba laat, 2 p. —
Walgutas, neljapäew enne Suurt neljapäewa. —
19. Alamustes (Krotusse kõrtsis) lojuste ja kauba laat.
— 20. Annias, 2 p. — Ruhja linna (Hafewert Ruja)
20, 21., lojuste ja kauba laat — 20. ja 21. Uue-Stepä.
— 21. ja 22. Walgas, hooste l. — 23. Wolmeris-hof. —
25. Wana-Saffenbowis. — Palmsemõisas (Gestim.)
Witna kõrtsi j., kefnäd., neljap. ja reede pärast Pihawõtet.

Lehe-kuul: 1. Karilatses (Käbrikõrtsis), lojuste ja hooste
laat, 2 p. — 9. Nigula laat, Wööbus, Rapiina libellonnas
— Loodi mõisas, päew pärast Taewaminemise p.

Jaani-kuul: 11. Wönnus, 7 p. — 10. Mustwee alewis
(Tshornas), 3 p. — 16. Katiweres, 2 p. — 20. Riias,
3 näd. Wörul, 1 p. Tallinnas, saksa laat, 2 näd.
Palmi mõisas (Gestim.), 3 p. — 20. Paides. — 22.
Willandis, 1 p. — 25. Walgas. — 27. Tallinnas, willa
laat, 8 p. — 29. Tartustu mõisas 1 p. — 29. Tartus
ja Loodi mõis., 2 p.

Heina-kuul: 2. Pernus ja Karsti m., karja laat, 2 p. — 20. Riias, willa laat, 3 p. Pernus, saksa laat, 3 näd. — 26. Wolmeris.

Põikuse-kuul: 1. Kuresaare, Jamma kibelf., Sere mõisas 3 p. — 10. Walgas. Lemsis. — 15. Helmes, 2 p. — 24. Koosse ja Kosi mõisas. — 24. Uuemõis. (Wil-landim.). 26. Killingi mõisas. — 28. Wõru linnas. — 30. Kantso mõisas.

Mihkli-kuul: 1. Torki mõisas, Jaama kibelf., Kuresaare. 3 p. — 2. Abja ja Tammiste mõisas, 2 p. — 4. Rõp-
pinas 2 p. — 5. Sindis, 2 p. — 6. Taakerberas. — 8. Põlwa ja Rõuge kiriku juures. Tartus, 3 p. — 9. Abseli, Rastna, Purtniku mõisas. — 10. Paikulas. Oidre mõisas. Paides, 2 p. Wanas Salatšis ja Suures mõisas (Muhum.). — 10. Sürgaweres, 2 p. — 13. Perawere m. Uuemõisas (Kõnna-Harjum.), hakkab kolmandamal teisil. Mihkli. — 13. Antsmõisas 2 p. — 14. Haapsalus, 2 p. — 15. Kuresaare ja Põltsamaal, 2 p. Koorte ja Salatši mõis. — 15., 16. ja 17. Peeterburgi kubermangus Duduwa kreisis Stragowa luteruse usu kiriku juures. — 16. Kirepi m., 2 p. — 18. Audru mõis. — 20. Wändras, 2 p. Narwas, 3 p. — 21. Sannas. Wolmaris. Paldiskis, 2 p. — Palsi m., Witna kõrge j., üks nädal enne Mihkli p. 3 p. — 24. Wiljandis, Wõrus ja Lihulas, 2 p. — 25. Purtniku m., 2 p. — 26. Pernus ja Kuresaare, 2 p. Tallinnas, 3 p. — 29. Tartus, 3 p. Walgas. Kawanurme laat, Wastfeliina kibelfonnas, 2 p. Rastweres. Keblaste mõisas. Mihkle ja Keila kiriku juures, 3 p. — Jõelehtmes, nädal pärast Mihkli p. — Raplas, 1. reedel pärast Mihkli p.

Wina-kuul: 1. Kuresaare, Painaste ja Kaarma Suu-
res mõis., 3 p. — 2. Wastse mõis., 2 p. — 4. Kolo-
res, 2 p. Pühajärwe m. Nuustaku laat. Jõhwis, 3 p. — 5. Awinurme m., Pohusu külas, kauba, lojuste ja heoste laat, 2 p. Wõõbsus. — 6. Lutsenikis. Tarvastus, 2 p. — 9. Lemsis ja Tali wabrikus. — 10. Rõo ja Mooselaste mõisas, 2 p. Rastinurme m., elaja ja

lina laat, 2 p. — 11. Laatre mõis. — 15. Lustiwere ja Westi. mõisas, 2 p. — Oritu mõisa kõrge juures, 2 p. — 16. Wõnnus, 2 p. — 18. Mõniste ja Sindis mõisas. — 19. Kulina mõis. — 20. Wändras, 2 p. — 22. Riisi mõisas. — 28. Wolmaris, 2 p. — 28. Jõgewa mõisas (Vaišholm), 2 p.

Talwe-kuul: 1. Tartus, lina laat, 2 p. — 10. Must-
wee külas, 3 p. Wõrus, 2 p. — 10. Paides, lina
laat, 2 p. — 15. Wigalas, (Vänem.) lina laat, 2 p. Woltwelbi mõisas. — 20. Walgas, lina laat, 2 p. — 25. Wiljandis ja Wolmeris, lina laat, 2 p.

Jõulu-kuul: 1. Wast-Narwas, 3 p. Alagkivi mõisas
Kabe-kõrge juures. — 5. Põraweres, lina laat. — 6. Wõõbsus. — 10. Wõnnus, lina laat, 2 p. Riias jõulu
l. kunni 10. Nääri kuul. — 12. Merjamas. — Per-
nus, 3. Kristuse tule. p., esmasp. ja teisipäew enne
Jõulu. — 13. ja 15. Wõrul, lina laat, 2 p. — 16. Pa-
ides, lina laat, 2 p. — 27. Walgas saksa laat, 10 päewa.

Sündmused 1887 ja 1888.

Surm wõtab omale terwest maailmast ühtwiisi ohwrid. Üks-
nes nende mälestus ei kustu meie meelest, kes meile sõige lige-
mad on olnud, ehk kes oma elutee peal nii suuri jälgi on järele jät-
nud, et nad igale ühele silma paistawad ja eeskujuks on. Neile
hüüame handa: hingake rahus kunni ülestõusmise hommikuni.

Wenemaa kaotas sügisel 1887 ühe oma kuulsamatest
poegadeist — see oli Michael Nikiforowitsch Katkow, „Moskwa
seitungi“ wäljaandja, kelle sõna isamaa küsimustes palju mak-
sis. Katkow sündis Moskwas aastal 1820. Kui ta lõik Moskwa
koolid läbi oli teinud, õppis ta ka weel Wäljamaal Königs-
bergis ja Berliinis ja sai pärast tagasi tulekut Moskwa ülikooli
mõtteteaduse prohwessoriks. Selle ammeti pani ta juba aastal
1849 maha. Sest saadik wõttis ta osa politika elust, mille juu-
res tuline isamaa armastus tema hinge täitis. Ka koolitamise
asjades, iseäranis ülemate koolide kohta, oli ta väga tegew.
Tema ohwerdas lõik oma töö jõudu isamaa kasuks ja wõitles
aunsa abinõundega tema wabaduse eest. Rahu tema põrmule!

Rahel viimasel aastal on suur Weneriif meie armulise keisri Aleksandri III. walitsuse ja juhutamise all kõigist wälistest õnnetustest püüdnud ja ainult rahutööd teinud, nagu: Siberimaa raudtee, mis uut kasu toob ja kabe suure maailma jao wahel elawamat läbikäimist sünnitab. Ka Läänemere kubermangudes on neil aastatel wäsimata ja agara raste rahutööd tehtud. Mõtleme üksnes Liwimaa raudtee peale. Sel tööl on meie kodumaa asjanduses ja kaubaajamises üli suur tähtsus; ta tergitab igapidi meie käekäiki ja saadab uut priksust meie rahwa elusse. Kõigeõrgem andku ta edaspidi meie armsale isamaale ikka rahupäiwi näha ja rahutööd teha.

Saksamaale on aasta 1888 suur leina-aasta olnud, sest sel aastal on Saksariigi alamad kaks keisrit maha matnud. Esimene oli keiser Willem I., saksa ühenduse põhjendaja, ülespidaja ja isa, ja maailma rahukaitseja. Ta oli üle ilma kuulus Hohenzoller (nõnda nimetatakse Saksa keisri suguwõsa), nüüd on ta elunurmel närtknud. Hohenzollerid on üks wägew würosti sugu. Mis aastasajad ette walmistanud, sellele pani keiser Willem I. krooni peale. Kellel ei seisa weel meeles aasta 1871, Saksa keiserriigi sündimise-aasta. Sest saadik on Saksariik igapidi seaduste teel oma jõudu kaswatanud nõnda, et tema täna wägewalt ja rahuarmaastawalt rahwaste nõukogus seisab ja „raudkantsler“ Bismarck sõnu wõis rääkida, mis terwes maailmas kajastub.

Kui hoolas ja tegew Willem I. oli, sellest annawad tunnistust järgmised sõnad, mis ta omas surmawoodis rääkis: „Mul ei ole enam aega wäsinud olla.“ — Niisugune hoolsuse ja wäsimata tegewusega on ta omale ise auusamba ülesse ehitanud, nagu seda enam keegi temale paremine ei oleks wõinud wälja mõelda. Wanadus, nagu näha oli, ei saanud hallipeaga wanamehest mitte üle. Aga mure tema armsama poja Widiu pärast pidi ennast enne ühendama kurbdusega, enne kui tema selle tugewa tamme jõudis mahamurda. 9. Märtsil 1888 a. wajutas ta omad silmad igaweste finni. Tema asemel astus trooni peale **Widrik III.** kelle walitsuse aeg üksnes umbes 100 päewa tuuris. Surm niitis teda maha ja asemel astus tema poeg **Willem II.** Praegu, kui

meie neid ridasid kirjutame, reisir tema mereteed Peterburis meie Keisrile wõersiks.

Aastal 1887 läks ka „suurtükide kuningas“ **Alfred Krupp** hingusele. Aga tema suurtükid kuulutawad peaaegu terve maakera peal oma meistri kuulsust ja auu. Tema suurtüki wabrikus tegi 20,000 inimest tööd, sellega tema isalikult ümber käis.

Arstide hulgast kaotas Saksamaa — üleüldse haritud maailm — 1. Oktobril 1887 kuulsa arsti **Bernhard v. Langenbecki**, kelle asemel ennine Tartu ülikooli prohwessor v. Bergmann waliti. Langenbeck oskas oma kuulajaid arstifunstile waimustada. Tema oli mitmest sõjast osa wõinud ja seal oma teadmist laiendanud ja sellega kannatajale inimese-soole palju fergitust ja pehmitust saanud. Kui kellelgi üks ihuliige oli rifutud, siis ei tahtnud tema seda mitte kobe maha leigata, waid püüdis seda arstimise funstiga jälle kõlbuliseks teha. See'p see tema peatähtsus ongi.

Ka kaks tähtjat naisterahwast on surm aastal 1887 maha niitnud. Esimene oli **Jenny Lind**, auustatud ja armastatud „Rootsi õõpik“; ta suri 2. Nowembril 1887. Jenny Lind on Stockholm linnas 1821 a. sündinud. Juba lapsena näitas ta aruldast lauluandeid, millega ta pea üleüldist tähele panemist enese peale pööras. Waewalt on teist niisugust laulu õõpikut leida, aga ta oli peale selle ka üks kallid inimene, kellel palju woorust ehteks oli, millede hulgast iseäranis waestele heategemise woorus eite paistis. Kui ta ära suri, siis jättis ta omas testamentis umbes 50000 rubla oma isamaa ülikoolide waeste tudentide heaks.

Teine oli Prantsusmaal, leß-proua **Boucicaut** (räägi: Bussikoo). Tema sai alles siis paljudele tutwaks, kui teada sai, mis määratu suur warandus temal olnud ja misuguste auusa asjade peale tema oma wara enne surma testamentis siinitsas. Tema tuli aastal 1843 (28 aastat wana) Pariisi ning wõttis omale ühes kaupluses müüja-loha. Pea leidis ta omale ka mehe. Mõlemad hatastwad wäikese poega peale kaupluma, mis kiireste kaswas. Neile tuli korraka see mõte paha, waesematele inimestele igal laupäewal kaupja sellesama hinna eest wälja müüa, mille eest nad seda ise oliwad ostnud. See müümise wiis saatis neile niipalju sõpru ja sõjaid, et nad mõne aasta pärast terve uulitsaweerandi

ära ostiwad ja sinna suure palee üles ehitatiwad. Pärast oma mehe surma kauples madaam Boucicaut omas määramata suures kaupluses edasi, sellesamas mõttes nagu oma mehe ajalgi, muud kui tema heategemine kaswas päewast päewa. Tema ehitas wana meestele elamiseks suure maja, oma kodukülasse, kus ta pärit oli, 2 kooli, ühe alla, mis 400000 pranti maksis, kintis haigemajadele wäga palju priiõhtasid, Pariisi linna waestele kangel talwe ajal 1879 30000 tekki, Pasteuri asutusele, kus hullu koeradest hammustatud arstitasse, 150000 pranti, ühe wanaduse hoolendmise asutuse jaoks 3 miljoni pranti. Ammatetele teenritele asutas ta ka hoolendmise kaptali. — Nii kaugele jõudis üks lihtlabane müüja naesterahwas! Tõeste imestamise ja auustamise wäärt teod! Mine, katsu ja tee nõndasammuti! — — —

21. Juunil 1887 pidas Inglismaa kuningana **Wiktoria** oma 40-ne aastast walitsuse püha. Kui ta ühe Suurbritannia auujärje peale sai, siis oli ta 18 aastat wana. Juubelpüha algas 20. Juunil 1887 a. tänu-jumalateenistusega. Pidule olivad kõigest maailma jagudest miljoniid Londonisse kokku tulnud. Riisugust pidu polnud maailm enne iialgi näinud.

1. Jaanuaril 1888 pühitses katoliku kiriku peatariane **paapst Leo XIII.** oma 50-ne aastast pidu Rooma linnas, Peetrikirikus, mis kõige suurem jumalakoda terwes ristikoguduses on. Paapst ise pidas jumalateenistuse. Seda pidu peeti kõige suurema kirikliku toredusega — laulu ja mänguga.

Aasta 1887 oli mitmele maale suur õnnetuse aasta. Helmeetsias langes üks jagu ilusast **Bugi** linnast äkitselt järvesse, mille juures ka mitu inimest surma sai. **Wisla** ja **Elbe** jõgede kallastel oli aastal 1888 suur **wessi**, mis palju külasid ja põldusid ära uhtis ja kõik ära neelas, mis põllumehel iganes oli.

Pöörame wiimaks weel filmi oma kitsama kodumaa poole! Aastal 1887. suri Akadeemikus **Dr. F. J. Wiedemann** ära. „See leinasõnum sünnitas meie terwe Gesti rahwa juures südamestliku kaastundmust. Gestirahwal on se õnn, et see suur teadumees suure osa oma elust Gestickeele jaoks on elanud. Tema suur sõnaraamat, grammatik ja raamat „Gestlaste sisetsest ja wälisest elust“ on kui kolm jäädawat nurgakivi, mille peale keeleteadlased

wõiwad edasi ehitada, ka siis, kui kord seda keelt enam ei peaks kõneldamagi. Gestlastel on asja, seda kuulsat Isamaa poegaja suurt keeleuurijat oma kõige paremate meeste ritta panna ja temale hana pühja tänu järele saata. Nii hana kui Gesti keel kõlab, kõlab ka tema auustaja ja harija Akadeemikus Wiedemanni mälestus sooja südamest.“

Siin peame ka weel **Johann Kunder**'it mälestama, kes 12. Aprillil 1888 Peeterburis ära suri. Temast pidi Aleksandri koolile juhataja saama. Nüüd on nad mõlemad kadunud, kuid nende mälestus on meile jäänud. „Kunder kirjutas Gesti koolidele mitmed õpetuse raamatud, mitmed näitemängud, paar „Laste raamatut“ j. m. m. Ta oli ka aastal 1885 ja 1886 nädalalehe „Meelajabutaja“ toimetaja. Seltides pidas ta sagedaste õpetlikka kõnede ja wõttis Gesti elust ja olust kõigiti osa.“

Meie koolielus on kahel wiimasel aastal äkilised ja suured muudatused olnud.

Lühike jutustus Wene ajalooft.

Tatarlased laastawad Wenemaad. „Kui pikne ei käi, siis ei löö talupoeg risti ette,“ räägib Wene wanafõna. Nagu pikne kuuma sume ajal õhku puhastab ja wärskeks teeb, nõnda teewad wiletsused ja õnnetused inimest targaks, sunniwad teda terawamine waatama enese ja oma tegude peale.

Eks kõik meie õnnetused suuremalt osalt tule meie ümbendusest; see on ju wana tutaw asi: Kus pole üht meelt ega ühendust, seal pole ka edasi saamist ja õnne ei ühesgi asjas.

Ennised Wene würstid waatasiwad Wenemaa peale nagu oma pärismaa peale; nad jagasiwad seda oma lastele ühtwiisi. Würsti sugukond oli suur. Wenemaa sai nõnda paljudes üfiskutels würstiriikideks jagatud: Wida linna, seda würstiriiki. Igauks tahtis oma pead elada, keegi ei tahtnud teise sõna kuulda, waid tahtis wanem teiste üle olla. Ühendusel ei olnud siin mitte asupaika, sest iga würst muretses ainult enese eest, tahtis ainult oma würstiriiki kinnitada.

Tälid tuliwad: Wend tõusis wenna wastu. Selle aja laulit räägib würstide tülidest järgmiselt: „Sell ajal sgis maa tülidest, rikki läis püha Wladimiri laste elu, würstide tülidest oli Wene-

maa täis. Harwaste kuuldi siis Wenemaal põllumeeste healt, aga sagedaste oli kuulda rontade healt, kes surnukehastid eneste kessel jagastiwad, sagedaste puhustiwad oma juttu hahid, kui nad kottu tuliwad saagi peale. Kiiw ägas kurbduse all, Tschernigow õnnestuste all; kurbduse wood woolastiwad üle Wenemaa. Wend ütles wennale: See on minu, ja see on ometegi minu oma ja wäikesest asjast tegiwad nad suure, hatastiwad iseeneleste wiletsust walmistama ja paganad tungistiwad igalt poolt wõites Wenemaa peale.

Lõunapool Wenemaa küljes on suured rohulaaned. Reis rohulaantes elastiwad ammust ajast saadik karjakaswatajad rahwawad. Ei nad harinud põldu, waid rändastiwad ühest kohast teise ja pidastiwad omale suuri karju. Need karjakaswatajad ehk nomaadid langestiwad äkitselt põlluharijate peale, riisustiwad neid nende warandusest paljaks ja kadustiwad nõndajama tiireste rohulaantesse ära, kust neid raske oli kätte saada. Nende rõõwite poolt pidi wana Wenemaa palju kannatama. Mitu kord ühendastiwad endid würistid, et oma waenlasti häwitada ja sundistiwad neid mõneks ajaks rahu pidama. Aga kui würistide kessel jälle tulid algastiwad, siis oli neil see hirmus wiis nomaadid appi kutsuda. Ja nad ei annud armu Wenemaale, põlastastiwad külasid, laastastiwad linnasid, wiisid ära wangi elanikud ja wiisid. Wene rahwas kannatas wäga palju wiletsust niisugustest laastamistest, aga see wiletsus oli alles pool wiletsust; see ei olnud weel nõnda hirmus, kui see, mis neid eespool ootas, mida nad ise enestele walmistastiwad oma umbmeele ja tülidega. Wene maale tuli uus õnnetus — tema rajadesse tuliwad Tatarlased, kes kangel Aastias elastiwad, Wenemaast hommiku poole, Siberi maast lõuna poole. Nad oliwad ka nomaadid ja elastiwad ümar-gutes telkides, haast punutud ja wildiga kaetud. Keset telki oli tuli ja suits tuli wälja lõhkest, mis peal oli. Tatarlased sõiwad kõiksugust liha ja wedelat pudrust hirsjetangudest; leib oli neil tundmata. Nad sõiwad ifka roojaaste kättega, pühstistiwad neid saabastesse ehk rohuga. Nad oliwad osawad kütid ja julged ratsanikud. Naisterahwas waatastiwad maja järele ja oliwad üli töölad.

Tatarlased usustiwad üht Jumalat, aga pidastiwad palweid eba-jumalate poole. Nad oliwad auusameelelised, wargaid ei olnud

nende kessel mitte sugugi; ka oliwad nad lahed ja sõpruse armastajad eneste kessel ja aitasiwad teine teist hea meelega. Kannatustult nad kannatastiwad külma ja nälga; sõdades nad ei wõistnud ära ja wõistiwad kaks sõdapaewa ilma sõmata olla. Aga teiste rahwaste wastu oliwad nad hirmsad, ahned saagi peale, walelikud ja kavalad: nad elastiwad rõõwimisest, kõik laastates ja põletates, mis neile tee peal ette puutus.

Sakul elastiwad Tatarlased teppides, iga sugu oma würisti all. Umbes 700 aasta eest ühendast üks wägew würist, nimega Tschingis-kaan, kõik need üstikud sugukonnad ühels rahwaks. Seesama Tschingis-kaan ka läkitasgi omad sõjawäed Wenemaa rajadesse.

Enne langestiwad Tatarlased Polowtserite peale, kellest Wene rahwas palju oliwad pidanud kannatama, kellega nad aga nüüd sõpruses elastiwad. Polowtserite würist tuli Wene würististid paluma appi tulla ja ütles: „Meie oleme nüüd lõõdud, aga kui teie meid ei aita, siis lüüakse ka teid maha: täna wõtawad nad meie maa, aga homme ka teie oma.“ Wene würistid pidastiwad nõuu ja ühendastiwad endid siis Polowtseritega, et tundmata waenlaste wastu wälja minna.

Tatarlased saiwad Wene würistide nõuust kuulda ja läkitastiwad ka omalt poolt saadikuid Wene würistide juure ja lastistiwad kavalaste ütelda: „Meie kuuksime, et teie Polowtserite jutu järele meie wastu wälja tulete, ja meie ei ole teie maad prutunud, ega teie linnu ega külasid oma alla wõtnud; ega meie teie peale ei tulnud, waid oma sulaste ja talli poste — Polowtserite peale: elage meiega rahus. Kui nad teie juure põgenewad, siis lõõgi neid maha ja wõtte enestele saaki: meie oleme kuulnud, et nad ka teile on palju kurjateinud — waat selle eest et meie neid ka lüüa tahamegi.“ Wene würistid ei wõtnud seda kuulda, lastistiwad nende saadikuid maha lüüa ja lastistiwad tapelusele. 17 päewa pärast tuliwad würistidele uued saadikud Tatarlaste poolt wasta, kes ütlestiwad: „Teie kuulsite Polowtserite sõna, tapstite meie saadikud, tahate sõda, olgu siis sõda! Meie ei teinud teile kurja. Jumal üsti on kõikide rahwaste üle: Tema saab meie peale kohut mõistma.“

Niisugune kõne pani würistid imestama. Neid saadikuid lastistiwad nad rahuga ära minna ja ei teinud neile midagi kurja, aga ise sammustiwad nad sõjateed edasi. Esimest hulka Tatar

lastest nad lõiwad maha ja kibutasiwad põgenema. Nii sugune õnn tegi neid julgeks. Kümnenal päewal jõudsiwad nad Kalka jõe ääre, mis Nsowi merde jookseb (nüüdses Zefaterinoflawi kubermangus, Mariupoli linna ligikal). Siin algas hirmus sõda Tatarlaste sõjawäe hulkadega: mõideldi kangeste ja wahwaste. Aga ka siin puudus üksmeel: tapelust ei alganud mitte lõik würistid ühtlasi, nagu üleüldine plaan oli. Üks würist hakas tapelust peale, ilma et ta teistele sellest sõnakestgi oleks ütelnud, sest ta kartis, et teised würistid tema käest anu ära wõidawad. Ta sai ka omale auu! Kui teised Wene würistid alles laagris oliwad ja midagi sellest ei teadnud, et Wenelased juba Tatarlastega teppides wõitlesiwad, siis tungisiwad Tatarlased ifka enam ja enam edasi, nõnda et Polowiserid enam wastu ei jõudnud seista ja hakasiwad põgenema Wenelaste enestega ühes kiskudes otse Wenelaste laagri poole. Nüüd nägiwad Wene würistid, mis sellest wälja tuleb, kui oma anu taga ajad. Nad tegiwad kindlaks oma laagri ja lõiwad Tatarlaste pealetungimist kolm päewa tagasi. Siis pruutisiwad Tatarlased kawalust. Nad tõutasiwad wandega würistid elus ära lasta, kuid maksu nad nõudsiwad. Aga kui würistid endid nende alla heitsiwad, lõiwad Tatarlased kõik Wenelased maha, ja würistid sidusiwad nad kinni, paniwad nad laudade alla ja istusiwad nende laudade peale sõõma ja pitsitasiwad neid purnuks. See, kes selle õnnetuse Wenelaste peale oli saatnud, et enesele auu ja kuulsust saada, peasis Dnepri jõe ääre, põgenes üle jõe ja kaskis kõik lootitud ära põletada, et Tatarlased mitte teisele poole jõge ei saaks. Tatarlased ajasiwad Wenelaste Dnepri jõeni taga. Rahwas tuliwad linnadest ja küladest hirmsatele wõitjatele preestrite ja ristidega wastu, lootuses, et nende hirmust wiha waigistada, aga Tatarlased põletasiwad ilma armuta linnu ja häwitasiwad tülasid, ja tapasiwad elanikkusid maha, ilma et nad wahet oleksiwad teinud naiste ehk meeste, noorte ehk wanade wahel. Aga enne kui nad weel Dnepri jõe ääre oliwad jõudnud, pöörasiwad nad äkitselt ümber ja kadusiwad sinna ära, kust nad oliwad tulnud. Wene rahwas oliwad kahe wahel, — nad ei teadnud, mis rahwas nad dieti on, ja kust nad tulnud?

Ajaloo kirjutaja kirjutab 1224. aasta kohta järgmiselt: „Tuliwad tundmata rahwas; teegi ei tea, kes nad on, kust ja mis sugu ja misugune ust neil on, ja neid hüütakse Tatarlasteks. Jumal ütsi teab, mis rahwas nad on; õpetatud mehed, kes raamatuid loewad, wõiwad sellest jutustada, aga mitte meie: kirja pandi üksnes mälestuses need õnnetused, mida nad Wenemaa peale saatsiwad.“

See õnnetus tuli ootamata, äkitselt Wenemaa peale; palju Wene rahwas langes selles werises wõitlemises. Aga würistid ei wõtnud sellest mitte õpetust: nad hakasiwad jälle eneste kaskel wanal wiisil tülitsema.

Sellele õnnetusele tuliwad uued õnnetused juure. Aruldane pöud tuli; igal pool põlesiwad metsad ja sood; suitsu pilwed kasisiwad taewast, pimestasiwad päikestgi. Kuum oli nõnda kange, et linnud õhu seest surnult maha kuklusiwad. Teises kohas sadas jälle ilma wahepidamata wihma; hein, wili mädanesiwad aasade ja põldude peale ära; wiljaküürid seisiwad tühjad. Järgmisel aastal külmas kõik talwemili ära: wiljahiinad tõusiwad liig kõrgele. Nälg tuli kätte, haigused ja tait mõllasiwad hirmsaste. Waesed inimesed sõiwad sammalt, tammeterustid, pärnakoort, kassisiid ja koeri. Laastamised algasiwad; rahutu ja korratu olet tegiwad õnnetust weel suuremaks. „Ei olnud halastust inimeste kaskel, räägib ajaloo kirjutaja: näha oli, nagu ei armastaks isa poega, ema tüdart. Naaber ei tahinud naabrile leiwapalukest murda.“ Kes jõudis, põgenes ära teise kohta; aga õnnetus oli terwel Wenemaal, kuid Kiewis mitte. Smolenskis suri haiguse ja nälja kätte umbes 30 tuhat inimest, Nowgorodis — 42 tuhat. Rahwa peale tuli suur hirm ja wärin. Taewa küljes oli määratu suur sabagatäht näha. „Õnnetus tulemas,“ rääkis rahwas kartuses. Õnnetus tuli ka, ehk küll taewa tähed ja looduse nähtused, nagu sabagatäht, pöud ja nälg, siin mitte süüdlased polnud. Aga kui teegi selle hirmsa õnnetuse juures süüdlane oli, siis oli see rahwas ise: ei olnud nende kaskel ühtesündimist, ühtmeelt, muud kui alalised tülid. Seda ju isegi teate, et warandus midagi ei aita, kui perekonnas ühtesündimist pole.

Ja waata, 13 aastat pärast Kalkajõe lahingit, toodi uueste sõnumeid, et Tatarlased jälle Wenemaa rajades seda laasta-

mas, ja nüüd Wolga- ja Kaama jõe ääres olemates maades, Bulgaarlaste kessel. Siit tungiswad nad edasi Rääsani kubermangusse ja Bati saatis saadikuid Rääsani würstide juure ütlema: „Kui teie rabu tabate, siis andke kõigest kümnist: würstidest, alatuist rahwast, hobustest. Rääsani würstid wastaswad: „Kui meid ühtegi enam ei ole, siis jääb kõik teile.“ Rääsani würstidel oli wähe sõjawäge; nemad paluswad Bladimiri würsti Jürit Wsewolodowitschi appi. Aga see ei tulnud appi, waid lootis ise üksi anda Tatarlastest jagu saada. Eht küll Rääsani würstidel raske oli üksi anda wõidelda, siiski wõtsiwad nad nõuaks oma kodumaad waenlaste eest kaitseda. Aga Tatarlasti oli armamata. Nõnda kuidas kewadine suurwesi ümber olewad kohad täidab, nõnda täitsiwad Tatarlased Rääsani würstiwalda.

Jutustatakse, et Rääsani würst, kui ta nägi, et kuskilt abi ei tulnud, Batile oma poja Weodori kalli kingitustega läkitas, selle lootusega, et oma maad waenlaste laastamisest peasta. Würstil Weodoril oli ilus naine, nimega Givraffa. Kui Bati tema iludusest kuulda sai, soovis ta teda näha. Aga Weodor kostis temale julguste: „Kristlased ei näita oma naisi mitte paha paganatele.“ Bati läskis teda niisuguse kostuse eest hirmsaste piinata ja siis ära tappa. Sell ajal istus Givraffa omas kambriis ja waewas ennast wäga, oma meest ootes. Ta astus alna juure, oma poega walge kätte peal hoides, ja ootas igatsedes oma armast abikaasa tagasi. Korraga saab ta teada, et mees on tapetud: süda sees tahtis tal walu pärast lõhkeda, ta hakkas libedaste nutma, wõttis lapse kõwaste süle ja kargas kõrgest määst maha ja — sai surma. Selle koha peale ehitati pärast kirik.

Bati tungis oma wäehulkadega edasi Rääsani linna peale ja häwitas kõik ära, mis tee peal ette püüas: kiskus linnad põhjani maha ja tappis rahwast ilma armuta. „Mis seisid, sõi tuli, mis liikus, lõi mõõk.“ — Tapmine kestis linna ümber olewates kottades weel mõni päew edasi, kuid ohlamine seisis. Aga ka rahwa nutukita waitis: ei olnud enam kedagi, kes oleks ohanud ja nutnud.

Üks Rääsani würstidest, räägib ajaloo kirjutaja, oli sell ajal oma sõjawäega Tschernigowi linnas. Kui ta oma kodulinna hirmsast häwitamisest teada sai, tõstas ta kodu ja wõttis nõuaks

waenlastele seda hirmsat tegu kätte tasuda. Tema sippus oma wäikese hulgaga — neid oli ainult 1700 sõjameest — Tatarlaste kallale kiireste ja aruldase julgusega.

Tatarlased mõtlesiwad: Ega Rääsani surnud ju kodumaad kaitsma üles ei tõuse. „Mis mehed teie olete?“ küsis Bati wäe wangiwdetud soldatide käest: „Meie oleme Rääsani mehed, tulime teid aunga saatma, nagu niisugusele kuulsale tsaarile lõlhab, kui sina oled“ — kostiswad teised —, saatma nõnda, kuidas Wenelased harjunud, oma waenlasti saatma: Noolidega ja piikadega.“ See pentäis wapruid mehi ei jõudnud Bati hulkadest jagu saada. Suurem jagu nendest jättis oma elu aunga tapeluses isamaa eest. Reid, keda suure tööwäewaga wangi saadi, laskis Bati tagasi kodumaale, ja ei teinud neile ühtegi kurja ega wiga. Aga need üksikud wahwuse ja wapruse katsed ei jõudnud õnnetu Wenemaad mitte peasta.

Bati tungis edasi Bladimiri kubermangusse, võletas Moskwa ja Susdali, laastas, mis ta wõis, wõttis wangi, keda ta kätte sai ja lõi maha, kes wastu pani ja sippus edasi pealinna poole. Bladimiri elanikud waataswad ehmatusega armamata hulkade peale.

Bladimiri würst tõstas Jaroslawi walda sõjawäge koguma. Tema pojad ja tütreid jäiwad linna. Tatarlased tuliwad linna alla ja küsiswad: „Mis, kas Suurwürst linnas?“ Bladimiri mehed wastaswad neile noolidega. Tatarlased piiraswad linna ümber. Noored würstid tahtiswad wälja minna, Tatarlastega wõitlema. Nad rääkiswad: „Sureme, suureme aunga Bladimiri kuldsete wärawate ees õige-usu eest.“ Aga sõjarealiskud ei lastnud neid mitte linnast wälja, sest nad nägimad juba ette ära, et noori würstisid wäljas surm ootab, ja lootsiwad, et pea tuleb Suurwürst ja peastab neid ära. Wiindamal päewal hakkaswad Tatarlased tormi jooksmas, seadiswad müürlõhkumise masinad üles ja tungiswad pea linna sisse. Wsewolod läks waenlastele kalli kingitustega wasta, aga ta löödi kobe maha. Würsti perekond peapiiskopi Mitrowaniga põgenesiwad kirikusse ja paniswad ukseid linni. Tatarlased kandiswad kiriku ümber puud ja süütaswad siis põlema. Kui tuli kiriku ümber leegitses, hüüdis piiskop wälja healega! „Jssand Jumal! Si-

ruta wälja oma nägemata läsi, wõta rahus wastu Oma su-
laste hinged," ja õnnistas kõiki ja walmistas neid surma wastu
ette. Mõned suriwad suitsu kätte, mõned põlesiwad ja mõned
saiwad Tatarlaste mõõga läbi surma, kes ütjed maha murdi-
wad ja kiritusele tungiswad, kõik ära häawitates. Kallid tiwid,
kulla, hõbeda, wanad wüstiirid, wanad raamatud käsitirja-
des, kõige wedasiwad Tatarlased enestega ühes.

Nüüd kui kõik oli ära häawitatud, siis läksiwad Tatarlased
Suurwürsti otsima. Jüri Wsewolodowitsch seisis oma sõjawäega
Siti-jõe kallastel, mis Maloga jõtte jootseb, mitte kaugel Wolga
jõeist. Kui Suurwürst Jüri Wsewolodowitsch oma kodumaa ja
omaste õnnetuselt kuulda sai, siis palus ta Jumalat, temale kan-
natust laskitada, nagu Hiitobit, jell suurel walumehel, oli. Tema
nuttis walu ja kurbduse pisaraid, aga julgust ei kantaud ta mitte
ära ja walmistas oma sõjawäge isamaa waenlaste wastu sõtta.

Bati ei lastnud ennast kaua oodata: tema sõjawäe hulgas
piirasiwad würsti sõjawäge ümber. Jüri Wsewolodowitsch istus
würstidega hobuste selga ja kihutas Tatarlastele wastu. Tap-
lus oli kange, Suurwürst langes lohingis, tema sõjawägi löödi
maha ja tema ühepöög Waskilko langes waenlaste kätte wangi.
„Ole melega, sõdi ühes," ütlesiwad temale Tatarlased. „Hirm-
sad werejoojad, minu kodumaa ja Kristuse waenlased, ilalgi
ei wõi teie minu sõpradeks saada, ilalgi ei jõua teie mind sun-
nida kristlaste waetu taplema!" kostis Waskilko. „O, sina
pime ja hirmus riik! Jumal elab, ja sina annad temale kos-
tuse ilma jüüta walatud were eest." Tatarlased löiwad tema
maha ja heitsiwad tema surnuteha metsa, kust teda piiskop Kirill
ühes Wsewolodi kehaga leidis. Mõlemad surnud wiidi Wladis-
mirisse, kuhu neid maha maeti. Nutmine oli suur, sest kõik armas-
tasiwad Waskilkot tema julguse, tartuse ja tasaduse pärast. „Kes
teda teenis," kirjutas ajaloo kirjutaja: „kes tema leiba söi, temaga
ühest astjast söi, ei see wõinud enam teise würsti teener olla."

Uga Bati tungis oma sõjawäega edasi, wõitis Iweri ja Tor-
shoki linna ja hakas Nowgorodi poole minema. Kõlas kadusiwad,
rahwas löödi maha. Veel 100 wersta, siis oleks Bati Nowgorodi
all olnud. Kewade tuli kätte, lumi hakas sulama; Nowgorod sei-

sis soode ja metsade keskel, kust mitte läbi ei saanud, ja Bati põs-
ras ümber, Nowgorodi rahwa suureks rõõmuks ja läks tagasi
Wolga-jõe ääre. Nõnda oli Nowgorod hirmsast õnnetuselt peasnud.

Uga tee peal piiras Bati wäikese linnakese Kaselski,
Kaluuga kubermangus, ümber. Tugewus ei tule, nagu teada,
mitte rahwa hulgast, waid ta tuleb meeleühisusest ja ühendu-
sest. — Ühenduses on ka üheksa meest tugewamad kui lah-
sus 900. — Kaselski linna rahwas oliwad ühes nõuus oma würsti
eest seisma wiimseni hingetõmbamiseni, tõutasiwad oma elu
ennemine jätta püha kodumaa eest kui endid paganate alla
heita. Seitsme nädalat paniwad Kaselski linna rahwas Batile
wastu, ja kui Bati linna ära wõitis, siis tungiswad nad Tatarlaste
kallale nuga-dega ja wõitlesiwad nendega oma kodulinna kaitse-
tes niikaua, kui wiimane mees oli langenud. Tatarlased oli-
wad pika ümberpiiramise läbi nõnda wihaseks läinud, et nad
kellelegi armu ei annud, ei naestele ega lastele ega wana-rau-
kadele. Würst kadus ära nõnda, et keegi ei teadnud, kuhu ta jäi;
tema oli alles noor ja kõne läks laiali, tema olla were sisse ära
rippunud. Sest ajast saadik ei nimetanud Tatarlased seda linna
enam Kaselskiks, waid hüüdiswad teda „turjak linnaks".

Kui Susdali ja Riänsani maad oliwad ära laastatud,
läksiwad Tatarlased ära teppidesse — ja andiswad Wenemaale
natufeseks ajaks hinge tõmmata. Wenelased mõtlesiwad, et
nüüd wast ju õnnetuisele ots tulnud. Lõunapool elawad würstid
tänasiwad Jumalat, et wiletsus neist mõõda läinud. Uga nad
elksiwad libedaste. Teisel aastal ilmusiwad Tatarlased uueste,
aga nüüd Lõuna-Wenemaale. Ka lõunapoolsed Wenemaa
würstid pidiswad Tatarlaste laastamist maitsta saama ja ära
elama, mis rasked wiletsuse päewad tulidest ja umbusaldusest
teine teise wastu mõiwad tulla.

Tatarlased wõiswad Perejasklawi ja Tschernigowi linnad
ära ja hakasiwad Kiwi poole minema. Ammu juba oli Bati
kuulda saanud Kiwist, Wene linnade emast. Kiwi kuulsus
oli igale poole tunginud. Kui Tatarlased selle linna alla jõud-
sivad pahemalt poolt Dneperi jõge, paniwad nad imeks tema ilu-
dust ja toredust. Kiwivil oli walge müür ümber, palju rohelist

aedu, hull kirikuid ja kloostrid kullatud tornidega. Tatarlased laskisid saadikuid Kiievi linna rahwa juure, selle ettepaneluga, endid alla heita. Kiievlased laskisid uhkest niisuguse ettepaneki tagasi ja laskisid saadikud maha, mõtsid nõuiks kodulinna eest seista ja Kiievi linna pühapaikad kaitsta. Rahwas oli julgem kui würist; würist, kui ta Tatarlaste liginemist kuulda sai, põgenes linnast wälja wõerasse walda abi otsima. Kiiewisse tuli teine würist, Daaniel Galitski. Juba enne oli ta Tatarlastega mõidelnud ja teadis nende hirmsat jõudu ja, et tema oma wäega üksi midagi Tatarlaste vastu ei jõua teha; ta läks naabrite juure abi otsima, aga jättis Kiiewisse wahwa sõdija Dimitri, kes osaw oli sõjas ja walitsuse asjades.

Peagi piirasid Tatarlased Kiievi linna ümber oma luge mata wäehulkadega. Wangerte larinast, kaamelite ja härjade mõiramisest, hobuste hirnumisest ja waenlaste kiskimisest oli linn nõnda täis, et Kiievlased teine teist kuulda ei wõinud. Dimitri ei loobunud ära, tema ei tunnud hirmu — tema oli wahwas ja jagas kälma werega ja järele mõeldes oma kaskustid wälja. Tatarlased paniwad nüüd omad müüri-õhkumise masinad töösse ja põrutasid nendega õõd ja wäewa vastu müürisid. Müürid langesid wiimaks, aga müüride asemel seisid Kiievlased kui müür ja kaitsewad oma rinnaga kodulinna. Wenelased ja Tatarlased mõistlesid kangeste: „nooled pimestasid õhtu; viigid pragisid ja murdusid kalli;“ surinud ja surejad sõtkuti jalgadega. Lahing tuuris õhtuni ja Tatarlased said Kiievi müürid oma kätte ja jäiwad siia puhkusele. Kiievlased tõmbasid ennast linna tagasi ja tegiwad enestele teiwastest uued kindlused ja tõukasid vastu panna, nii kuu, kui jõud jaksab. Wähe lootust oli ära peaseda, seda nägiwad Kiievlased, aga kellelegi ei tulnud meele armu paluda. Ilma sõjariistadeta elanikud otstisid warjupaika kirikus, wedasid kõige oma waranduse sinna ja paniwad seda kooride peale. Seinas ei jõudnud seda raskust kanda, murdusid sisse ja pigistasid rahwa surnuks. Sõda läks mõõda; hommik tuli ja Tatarlased, uuesti karastatud, nägiwad imetspanemise, et neil uueste tuleb mõidelda Kiiew-

lastega. Aga neil polnud raste, kõhna hndlast ära mõita. Wenelased mõistlesid meele ärakehtimisega, mõistlesid surmani ja kaisid oma surnukehadega terwet platsi kiriku ümber. Tatarlased mõtsid Kiievi ja said ka wangi Dimitri; nad wiisid tema Bati ette ja Bati, imet panes tema wahwust ja julgust, jättis tema elusse. Aga Dimitri, et Wenemaad peasta täielisest laastamisest, andis nõuu õhtu poole minna, enne kui seal jõuad kofu jõuawad tulla.

Bati kuulas teda, läks edasi, kõik ära laastates, mis tee peal eke puutus ja läks wiimaks Wenemaa piirist üle. Terweristirahwa õnneks ei olnud mitte igalpool niisugust korratud olekut nagu Wenemaal; mitmed wäljamaa walitsejad ühendasid endid, astusid Mongoli rahwale vastu, paniwad neile tee sinni ja sundisid neid tagasi minema. Kui Bati tagasi tuli, jäi ta kõige oma sõjawäega Wolga jõe madalikule elama ja hakkas oma Tatari riiki Kuld-ordaks nimetama. Siis nõudis Bati, et kõik Wene würistid, kes elusse jäiwad, annetega tema ette pidid tulema, teda kummardama. Kas tahtu mõi tahtmata, teha ei wõinud midagi: tarwis minna. Würistid ei julgenud vastu panna ja laskisid Kuld-ordusse. Siin pidid nad enne palju teutust kannatama, alandawaid komeid täitma, Bati teenrid kummardama, enne kui neid tema ette lasti. Paljude süda walutas sees ja wastumeel ajas kõige were näässe, aga mõistus ja järele-mõtlemine ütlesid, et siin midagi ei mõi parata. Mis inimene külwab, seda tema ka leiab. Aga tülid ja umbmeel külwasid waenu ja wiha; need kasmisid üles nõdruseks, millest alandamine ja wangipõli mõrsus. Ja jõuudu ei olnud kusagilt mõtta, et seda häbiastawat alandamist eneste pealt ära meeretada, seda hirmsat Tatarlaste ilet.

Üksikud würistid paniwad Tatarlastele mehiselt vastu; aga need Wene würistidest, kes ette mõtsid endid mitte Tatarlaste alla anda, saidid hukka ja ei saanud Wenemaale ühtegi kergetust. Nõnda oli Tschernigowi würist Mihhael, seda ordusse kutsuti; ta mõttis nõuiks mitte seda teha, mis Tatarlased tema käest usu poolest nõuawad: ei lähe tule wahelt läbi minna, mida Tatarlased nõudsid, armates, et see, kes Bati ette

aastub, selle läbi kõigist kahjulikkudest mõtetest Kaani vastu saab puhastatud. Wüürst ei tahtnud ei päiſest ega tuld kummardada. „See ei ole mitte sünnis, — rääkis tema, — et ristitiinimene loodud asja kummardab, kuna Jumalat Ainsat peab kummardama, selle tahtmise läbi kõik loodasti on loodad.“ Wüürst pidas patuks Tatarlaste nõuandmist hirmu ja ilmaliku kasu pärast täita. Tõsine usija peab oma usku julgeste üles tunnistama; Mihhael wõttis nõuaks ennemine Kristuse pärast kannatada kui usust taganeda. Seda andsiwad Kaani sulased Batile sedamaid teada. Bati pani imeks niisugust julgust, — see oli esimene inimene, kes tema tahtmisele julges vastu panna. Bati läkitas Mihhaeli juure oma ligema teenri wüürsti maenitsema. „Kuule meie tsaari, — rääkis Bati saadil wüürstile Mihhaelile, — kummarda päiſest ja tuld; kui sa kummardad — siis annab tsaar sulle suurt auu: kui sa ei kuule, — siis sa sured hirmsat surma.“ Mihhael jäi kindaks ja ütles: „Aga mis teie tsaar mulle lubab: wüürstiriiki ja selle maailma auu, mis kiireste kaob, sest kõik see pole mitte jäädam. Ise tsaar Baigai ei tea, mis temast saab: täna on ta wägew walitseja, homme waene terjaja; täna terwe, homme halge; täna ta hõlgab lühakius toreduses, homme on tal ju furnuhals käies ja uksid sõidwad teda; täna elus, homme surnud.“ Kaani saadil pani imeks wüürsti tarkust, aga Bati käsu järele ähwardas ta teda surmaga. Wüürst wastas kindlaste nende ähwarduste peale: „Mina olen waimis Kristuse pärast surema, ja oma Jumala pärast; alaste olen ma oma emahust tulnud, alaste lähen ma ka ära.“ Peale selle wõttis ta püha dhtusdõmaaga ja waimistas ennast surma vastu ette. Tema sõjamehed ja sugulased maenitsetiwad teda, et ta Kaani tahtmist pidi täitma, sest ka teised wüürstid olla alandamisse teel armu teeninud. „Teie pärast ei hakka ma oma hinge mitte ära rikkuma, kootis Mihhael neile, ja, kui ta wüürstiriide seljast oli maha heitnud, lisas juure. Wõite teie maailma auu, mina nõuan taga taewa auu.“ Peale selle pööras ta ennast ümber Bati saadiku poole ja käskis Batile teada anda: „Tema jumalaid ma ei kummarda ega teeni ja tema seaduswõimust käimist ma ei kuula.“ Bati, kui ta seda kuulis, sai täis tulist wiha ja käskis Mihhaeli hirmsal wiisil ära hütata. Mihhaeliga ühes sai weretunnistaja trooni ka tema truud teener Weodor, kes wüürsti tema kannatamiste ajal rõõustis. Oige-usu kirik tõstis tema pühade hulka. Niisugused tõdõ näitatiwad, et Wenemaal veel mehi oli, kes oma usu eest kannatada ja surra mõltsiwad, oleksiwad nad ka mõisnud endid ühendada. Aga see oli raske töö.

Sõjamehed ja muud elanikud saidwad kas hulla weristest sõdades hirmsa waenlase vastu wõlbelde, ehk neid wõeti wangi; ja suurem hulk

nendest, kes elusse olitwad jäänud, olitwad nõnda ära ehmatanud, et nad ei julgenud Jumala ilmasse waadata, waid olitwad heidus metsades ja jooksiwad ilma tagasi waatamata. Kui nad kuskil üht Tatarlast juhtusiwad nägema. Kus enne linnad ja külad seisiwad, seal ei olnud nüüd muud kui tuhahunkid ja waremeid näha, täidetud furnutekadega, mis tuhade kauwa maas mädanesiwad; kus enne elumajad seisiwad, seal olitwad nüüd mustrad, suitsetud ohjud. Kaewud, ojad, jõed olitwad täis surnutehasid. Ieda keegi ei wõinud maha matta. Mõni werst eemal nendest hirmjatest matustest-aedadest oli kole kaff kuulda.

Sügis tuli oma wihmade ja külmadega; talw jõudis kätte oma lumehangudega; ära näginud ja lõhnaks jäänud Wenelased tulitwad wälja metsadest. Kuhu nad waenlaste eest olitwad hakku läinud. Warem oli neil surra nälja kätte, kui hirmsate Tatarlaste kätte langenud. Kurjad wõitjad sõdisiwad neid kinni, panitwad neid ahelatesse, kiskusiwad riided nende seljast maha, wedaſiwad neid enestega käikide peal ühes, teutasiwad neid, waewasiwad neid nälja, külma ja teiste hirmsate plinamistega. „Emad nuttiwad lapsi, kes nende silmade ees Tatarlaste hobustest saidwad ära sõjutud. Wõjaride naised, kes enne ühesiti waewast ei teadnud, kudehetes ja siidiriitides käisiwad, hulk teenrid ees ja taga, olitwad nüüd harimata rahwa orjad, kandsiwad nende naistele wett, jahwataſiwad käskliwodega ja põletasiwad oma walgeld käsi tule peal, kui nad oma plinajatele toitu walmistasiwad. Need, kes elasiwad, kaatseſiwad surra, et raha leida.“ Üleüldine leinamine, üleüldine hirm walitſes rahwa kestel. Kõõmsid olitwad ühes kottad, kaarnad, hundid ja teised lhasõõjad metsloomad, ja Tatarlased.

Rahwas tundis Tatarlaste al Jamala wiha oma pattude pärast. Tema kuulis õnnetusel hirmust healt, kes teda käskis enese peale waadata ja õiget mõistust üles wõtta.

„Hirmus on, lapsed, kirjutab piiskop Serapion Wladimiroksi, hirmus on langenud Jumala wiha alla: niisugusel karistusel ei ole meile Jumala käest wõõtu wõtnud; kas meie maa polnud wangipõlweks, kas meie linnad polnud mitte wõetud; kas meie isad ja wennad polnud mitte maha lõõdud; kas meie noised ja lapsed polnud mitte ära wangi wiitud, ja kas ülejäänud polnud mitte wõderast rahwast orjadesse tehtud ja libedasse orjakesse pandud. . . .

„Jumal läkitas meie peale halastamata rahwa, kurja rahwa, kes armu ei annud ei nooreea liudusele, ega wauaea jõuetusele, ega lapsega noorusele. . . . Jamala kojad olitwad maha lõõdud, püha koja riistad teutatud, kõik, mis püha oli, sai jatgadega sõõutud, piiskopid saidwad mõõga roaks, püha munkade kehad heideti lindudele sõõgiks; meite isad ja wendade werd jõi maa rohkest, nagu wett; wüürstiliikade sõjapealikute kindlus langes, meie wahwad põgenesiwad hirmus; meie külad olitwad ära heinatatud, meie suured sai alandatud; meie liudus kadus. . . . Meie tõmbasime enestest peate Jumala wiha, nagu wihma taewast.“

Ei olnud wõimaliku armastust, ei olnud üht meelt. . . . ja Wenemaa pidi oligama.

Seda ja teist.

Kui suur on üks billjon? Ega see nii raske ei olegi wälja ütelda: ta on miljoni lorda miljoni! See on koguni lerge ütelda, kuid palju rängem on billjoni lugeda: Ütleme: fina loed igas minutis 100. Kui fina nüüd ilma wahapidamata ööd ja päewa, ilma, et fina üht silmapilkugi puhkaks, edasi loed, siis jõuaks ja ühe aasta jooksul ära lugeda 52 miljoni 560 tuhat. Kui sa billjonini tahad lugeda, siis pead sa umbes 19 tuhat aastat lugema, kunni sa sellega walmis saad. Kui suur on nüüd üks billjon?

Naisterahwa eesõigused lisaaastal. Ühes wanas Angelfassi seaduses, mis ka nüüdgi weel maksab, seisab järgmine paragrahw (§): „Niipea kui lisaaasta algab, on naisterahwal suurem õigus kui meestel armastuse, kõnime ja mehelemineti kohta, nõnda, et kui keegi naisterahwast ühele mehele oma armastuse ülestunnistab, mehel siis sugugi lubatud ei ole „ei“ ütelda, waid ta peab armastuse pakkumise wiisakalt ja lahkest wõstu wõtma.“

Misjuguustest asjadest on inimese keha loodud? Tõeste, mõnigi mees paneks imets, kui ta näha wõiks neid jagusid, millest tema keha on kokku pandud. Esiteks näeks ta paar ämbrit wett, siis tüki süt, millega ta mõni aeg teemastinat wõiks ülespanna, siis tüki rauda, millest ta omale noatera wõiks teha, tombuke woswori, et sellega kuus toopi tuletikku wõiks misstada, siis wesiwikku nii palju, et sellest wäikese õhupalli täita küllalt oleks ja wiimaks weel soodat, tuhka, lubja, magneesi, hapnikku, floori, mädanikku — üht enam, teist vähem.

Õllejoomise tulu. Baieri maal ehitati Jisari jõe peale sild, mis poolteist miljoni marka maksis, ja seda summa kesti joodi 18 kuu jooksul sellega kokku, et iga toobi pealt nimetatud aja sees pool kopikat rohkem wõeti kui muidu. Ühes teises paigas ehitati sellamal kombel õllekopiaga 2 kirkut, üks sild 16-ne wõlwig, üks kool ja üks raatusemaja ja kõik linnaalused roojatruubid. Kas prihtlikku annetega ka seda teha wõimalik oleks olnud?

J. Morik, klaweritegija.

Tartus, Raatuse-uulitsas nr. 8.

Suur hulk klawerid, harmooniumisid, igatseltsi wiulid, kitarrisid j. n. e.

Ülewelnimetatud mänguriistade juure on saada kõik tarwilikud tükid, nagu: keeled, wirbeld, roobid, keeltepidad, poognajõhwid, matutajad, wiulikaik j. n. e.

Kõiksugu tellimisi pubumise riistade peale wõetakse wõstu ja toimetatakse seda kiireste ja odawaste. Parandusi tehakse kiireste, odawaste ja hästi.

J. Morik, klaweritegija.

Tartus, Raatuse-uul. nr. 8.

Sengbusch

Tartus, suure turu ääres nr. 15,

müüb rauda, terasasju suurel ja väikesel mõedul, tõmmatud ja tautud kange rauda, naelu, plekki, hingesid ja wõtmeid, labidaid, ristsaagi ja wiilisid, alasid, wanfritelgesid, sahku ja põlluharimise masinaid, lupja ja tsementi, aknaklaasi, maalimise wärwiseid ja wirnist, ja wanfri määri.

J. R. Schramm

Tartus.

Muru = õlle- ja mõdu = pruulhoone

ja linnakse-wabrik,

☛ napsiwabrik, ☛

würtsikauba, weini, sigarite

ja maius-asjade kauplus.

Humalaid ja pruulpigi.

Tähtjas kaupmeestele ja koolmeistritele!

Kõik sorti paberid

ning joonitud ja joonitamata kirjutus-

paberit fooli kirjutusraamatute (heftide)

tarwis kui ka walmised kirjutusraamatud

müüb kõige odawama hinnaga

Räpina paberikauplus

Tartus, Uueturu uulitsas Bürgermuuse majas.